

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
SOCIALINIO DARBO KATEDRA

GIEDRĖ BILBOKAITĖ

PROBLEMINĖS ŠEIMOS STEREOTIPAI
ŽINIASKLAIDOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
doc. dr. Jolanta Pivorienė

VILNIUS, 2012

TURINYS

IVADAS	4
TERMINŲ ŽODYNĖLIS	7
I. STEREOTIPŲ SAMPRATA	9
1.1. Stereotipų kilmė	9
1.2. Žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei.....	11
II. SOCIALINĖ GRUPĖ – RIZIKOS ŠEIMOS.....	14
2.1. Socialinės rizikos šeimos samprata	14
2.2. Socialinės rizikos šeima ir nepilnamečiai vaikai	17
III. ŽINIASKLAIDOS SAMPRATA	21
3.1. Žiniasklaidos rūšys, elektroninė žiniasklaida	21
3.2. Žiniasklaidos įtaka visuomenėje	25
IV. TYRIMO METODIKA	29
V. RESPONDENTŲ POŽIŪRIO Į ŽINIASKLAIDOS DAROMĄ ĮTAKĄ PROBLEMINĖMS ŠEIMOMS TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS IR ANALIZĖ	32
5.1. Bendra informacija apie respondentus	32
5.2 Respondentų lankymosi lietuviškuose naujienų portaluose įpročiai	33
5.3. Požiūris į informaciją, randamą lietuviškuose naujienų portaluose.....	35
5.4. Probleminių šeimų stereotipai minėtuose naujienų portaluose	40
VI. NAUJIENŲ PORTALO „DELFI.LT“ PUBLIKACIJŲ APIE PROBLEMINES ŠEIMAS TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS IR ANALIZĖ	45
IŠVADOS	50
SIŪLYMAI	51
LITERATŪRA	52
ANOTACIJA	55
ANNOTATION	56
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58
PRIEDAI	59

PAVEIKSLAI

1. pav. Žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei	12
2. pav. Socialinės rizikos šeimos modelis	16
3. pav. Elektroninės žiniasklaidos schema	23
4. pav. Interneto įtaka formuojant visuomenės nuomonę apie politikos veikėjus	27
5. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį	32
6. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių	32
7. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą	33
8. pav. Populiariausi informaciniai interneto portalai	34
9. pav. Populiariausios tematikos informaciniuose interneto portaluose	35
10. pav. Informacinių portalų įtaka formuojant skaitytojo nuomonę	36
11. pav. Socialinės grupės apie kurias daugiausia straipsnių informaciniuose portaluose	37
12. pav. Tendencingų straipsnių apie socialines grupes dažnumas informaciniuose portaluose	37
13. pav. Nuomonėm kurią formuoja informaciniai portalai apie problemines šeimas	38
14. pav. Informacijos pasiskirstymas apie problemines šeimas informaciniuose portaluose ..	39
15. pav. Straipsnių turinčių „neigiamą atspalvį“ apie problemines šeimas dažnumas informaciniuose portaluose	39
16. pav. Galimas stereotipų egzistavimas apie problemines šeimas informaciniuose portaluose	40
17. pav. Stereotipų apie problemines šeimas dažnumas informaciniuose portaluose	42
18 pav. Stereotipų daroma įtaka probleminėms šeimoms	43

LENTELĖS

Lentelė. Stereotipų pasiskirstymas	45
--	----

IVADAS

Temos aktualumas. Didėjanti socialinė atskirtis, nedarbas, skurdas, benamystė, alkoholizmas – 21 amžiaus vienos aktualiausių problemų. 2009 m. pabaigoje, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, socialinės rizikos šeimų apskaitoje iš viso buvo 10904 socialinės rizikos šeimos ir jose augo 23335 vaikai (Socialinis pranešimas, 2010-2011). Probleminės šeimos, taip visuomenėje vadinamos socialinės rizikos šeimos, kuriose vyrauja alkoholizmas, smurtas, seksualinė ir psichologinė prievarta (Leliūgienė, 2002). Apie visas anksčiau išvardytas problemas sužinome iš žiniasklaidos, kuri įvairiais kanalais mums perduoda informaciją, neretai neįsigilindama į problemą, o tik „paaštrindama“ susidariusią situaciją. Žiniasklaidos kuriamas probleminės šeimos įvaizdis visuomenėje gimdo stereotipus. Pastarieji kuria dar didesnes problemas, mat „įsišaknija“ mūsų sąmonėje ir sukuria barjerus (Pruskus, 2008).

Temos naujumas, ištirtumas. Stereotipo sąvoką pirmą kartą paminėjo Lippmannas 1922 m. veikale „Public Opinion“, teigdamas, jos tai yra supaprastintas iš anksto priimtas požiūris, kuris nėra sąlygotas asmeninės žmogaus patirties. Apie stereotipų kilmę ir pobūdį rašo eilė autorių – Segal (1995), Pruskus (2007) ir kt. Pastarasis taip pat nagrinėja žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaką. Reikėtų pabrėžti, jog vieningos nuomonės apie priežastis lemiančias paprasto teiginio vartimą stereotipu nėra. Tačiau tokie autoriai kaip Ulfkotte (2003), Macevičiūtė (2002), Giddens (2000) ir kt., plačiau aprašo ne tik stereotipų raidos etapus, bet ir žiniasklaidą, kaip vieną pagrindinių stereotipų kūrėjų pabrėždama, jos įtaką visuomenei. Balčytienės (2009) teigimu, visuomenės informavimo priemonių įtaka ypač išaugo pradėjus plačiai naudoti internetą, o su juo atsirado ir nauja žiniasklaidos forma – elektroninė žiniasklaida.

Elektroninė žiniasklaida Lietuvoje atsirado tik apie 1997 m., taigi tai pakankamai nauja ir mažai ištirta sritis, tačiau jos daromas poveikis visuomenei akivaizdus (Balčytienė, 2009). Kaip teigia Ulfkotte (2003), oficialųjį mūsų portretą kuria spauda, radijas ir televizija. Mes gyvename visuomenės informavimo priemonių sukurtoje aplinkoje, kurią įsivaizduojame esant realiu gyvenimu. Kiekvienas individas yra laisvas rinktis, kokią informaciją priimti ir kaip ją vertinti, tačiau tenka pripažinti, kad neretai atsitinka taip, jog tas pats faktas yra nušviečiamas skirtingai ir kelia abejonių visa su juo susijusi informacija. Per žiniasklaidos priemones jau seniai nebepranešinėjama apie tikrovę, priešingai – pranešinėjant kuriama tikrovė (Pruskus, 2007). Norint išmokti tinkamai vertinti didelius informacijos srautus, kurie mus pasiekia kiekvieną dieną, būtina analizuoti ne tik pačią elektroninės žiniasklaidos struktūrą ar jos veiklos principus, bet ir kuriamus stereotipus, bei jų daromą įtaką visuomenei.

Problema. Elektroninės žiniasklaidos prieinamumas atveria naujas galimybes. Įvairi informacija mus pasiekia daug greičiau, o jos tikrumas / netikrumas gali būti greitai patikrinamas (Balčytienė, 2009). Visuomenė nelinkusi gilintis, kodėl viena ar kita situacija žiniasklaidoje yra

pateikiama būtent taip ir ne kitaip. Pruskus (2007) rašė, jog žiniasklaida tenkindama savo finansinius interesus, dažnai skelbia užsakomuosius straipsnius – labai tendencingai ir kryptingai aiškinančius įvairias situacijas, ko pasekoje ir atsiranda stereotipai. Pastarieji daro įtaką būtent tai socialinei grupei ar reiškiniui apie kurį yra pateikiamos žinios. Jeigu pripažinsime, kad stereotipai nedaro teigiamos įtakos, tik neigiamą, tai galima sakyti, kad jie kenkia tiems žmonėms, arba jų grupėms tiesiogiai (Pruskus, 2007). O viena pažeidžiamiausių, anot Leliūgienės (2002), socialinių grupių yra rizikos šeimos, nes jose auga nepilnamečiai vaikai, kurie matydami netinkamą šeimos modelį ateityje gali kartoti tėvų klaidas. Taigi žiniasklaidos sukurti stereotipai tampa normomis visuomenei ir jas sunku pakeisti, o tai sukuria problemas socialinės rizikos šeimoms nusprendusioms keisti savo gyvenimo būdą ir / arba ieškoti pagalbos.

Teorinė ir praktinė reikšmė. Teorinį reikšmingumą sudaro tai, jog darbo teorinėje dalyje atskleista, kaip paprastas teiginys perėjęs tam tikrus vystimosi etapus tampa stereotipu., analizuojama probleminės šeimos atsiradimo priežastys, bei elektroninės žiniasklaidos daroma įtaka visuomenei. Tyrimo rezultatai gali būti panaudojami ruošiant pranešimus apie žiniasklaidos daromą įtaką socialinės rizikos šeimoms. Taip pat šio darbo pagrindu gali būti ruošiamos įvairios diskusijos susijusios su socialinės rizikos šeimų integracija ir sėkminga socializacija.

Objektas. Stereotipai apie socialinės rizikos šeimas.

Tikslas. nustatyti, kokie pagrindiniai socialinės rizikos šeimos, kurioje auga nepilnamečiai vaikai, stereotipai dominuoja internetiniame naujienų tinklalapyje „delfi.lt“.

Uždaviniai.

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie socialinės rizikos šeimas, žiniasklaidos priemones bei stereotipus.
2. Anketinės apklausos metu išsiaiškinti respondentų lankymosi naujienų portaluose įpročius, bei požiūrį į žiniasklaidos kuriamus stereotipus apie problemines šeimas.
3. Analizuoti internetinio naujienų portalo „delfi.lt“ turinį ieškant stereotipų apie socialinės rizikos šeimas.

Hipotezė. Naujienų portalų pateikiamose publikacijose gausu stereotipų apie problemines šeimas.

Darbo metodai.

- Literatūros šaltinių apžvalga ir analizė.
- Anketinė apklausa – tiriama visuomenės nuomonė apie žiniasklaidos kuriamus stereotipus.
- Kontent–analizė – analizuojama naujienų portalo „delfi.lt“ publikacijos apie problemines šeimas, ieškant stereotipų.

Darbo struktūra. Darbas sudarytas iš šešių dalių. Pirmoje apžvelgiama stereotipų samprata, antroje – socialinės rizikos šeimos, trečioje – žiniasklaida, jos rūšys ir daroma įtaka. Ketvirta dalis – tiriamoji. Ją sudaro respondentų atsakymų ir naujienų portalo „delfi.lt“ publikacijų analizė.

Darbe taip pat pateikiamos išvados ir siūlymai. Literatūros sąrašė minimi visi šaltiniai, kurie buvo analizuojami rašant darbą, o prieduose pateikiama anketa, naudota respondentams apklausti, ir susisteminti straipsniai, kurie buvo publikuojami naujienų portale „delfi.lt“.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

- 1. Šeima** – sutuoktiniai arba bendrai gyvenantys neįregistravę santuokos pilnamečiai vyras ir moteris, taip pat susituokęs asmuo, su kuriuo teismo sprendimu dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium yra likę gyventi jų vaikai, arba vienas iš tėvų, jų vaikai iki 18 metų. Į šeimos sudėtį taip pat įskaitomi nedirbantys nesusituokę ir su kitu asmeniu bendrai negyvenantys asmenys nuo 18 iki 24 metų: besimokantys dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose ir kitų formaliojo švietimo įstaigų dieniniuose skyriuose (mokiniai ar studentai), taip pat asmenys laikotarpiu nuo dieninių bendrojo lavinimo mokyklų baigimo dienos iki tų pačių metų rugsėjo 1 dienos. (LR Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006).
- 2. Socialinės rizikos šeima** – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystimuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba). (LR Socialinių paslaugų įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006).
- 3. Probleminė šeima** – Socialinės rizikos šeimos dar vadinamos probleminėmis šeimomis, pastarasis apibūdinimas nėra teisiškai pagrįstas, tačiau mokslinėje literatūroje ir žiniasklaidoje dažniau sutinkamas ir naudojamas kaip sinonimas.
- 4. Socialinės rizikos vaikas** – vaikas iki 18 metų, kuris vaikatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos. (LR Socialinių paslaugų įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006).
- 5. Vaikas iš socialinės rizikos šeimos** – vaikas iki 18 metų, kuris nebūtinai pasižymi socialinės rizikos vaikams priskiriamomis savybėmis, tačiau gyvena socialinės rizikos šeimoje.
- 6. Internetas** – tarptautinis keitimosi duomenimis kompiuterinis tinklas. (Tarptautinių žodžių žodynas, 2008)
- 7. Stereotipas** – visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors objekto vaizdinys. (Tarptautinių žodžių žodynas, 2010).

8. Žalingas įprotis – piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinių, toksinių, psichotropinių ir kitų psichologinę priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas, taip pat psichologinė priklausomybė nuo azartinių lošimų. (LR Visuomenės informavimo įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006)

9. Visuomenės informavimo priemonė – laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija. (LR Visuomenės informavimo įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006)

10. Žiniasklaida – dar vadinama „visuomenės informavimo priemonėmis“, tai priemonės, skirtos pateikti informaciją plačiam žmonių ratui. (Enciklopedija „Lietuva“, 2008)

11. Nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškreipiant faktų ir duomenų. (LR Visuomenės informavimo įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006)

I. STEREOTIPŲ SAMPRATA

Šiame skyriuje apžvelgiama stereotipų kilmė, jų pobūdis ir formavimosi etapai, taip pat analizuojama žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei.

1.1. Stereotipų kilmė

Niekas netrukdo žmogaus gyvenime taip, kaip stereotipai. Mokslas patvirtina, kad įvairūs stereotipai labai įtakoja mūsų gyvenimą. Dažniausiai stereotipai yra neatsiejami nuo bendros nuomonės ar galvojimo apie tam tikrą žmonių grupę. Pruskaus (2008) teigimu, stereotipas yra charakteristikų, apibūdinančių žmonių grupę pagal jų elgesį, įpročius ar kitus aspektus, visuma. Stereotipų paskirtis – supaprastinti realybę: „jie yra tokie“.

Stereotipo sąvoką socialine prasme, pirmą kartą pavartojo W. Lippmannas 1922 m. veikale „Public Opinion“. Jis stereotipus apibrėžė kaip supaprastintą iš anksto priimtą požiūrį, kuris neišplaukia iš asmeninės žmogaus patirties. Jis iškyla tarpiško objekto pažinimo pagrindu: „Mums apie pasaulį kalba tol, kol pažįstame jį per patyrimą“. Pradžioje, kol dar nebuvo tiksliai apibrėžta stereotipo sąvoka, jis buvo traktuojamas, kaip nekokybiškas, melagingas, išankstinis nusistatymas. Tik vėliau, pradėjus analizuoti stereotipų prigimtį ir daromą įtaką, buvo sukonkretinta jo reikšmė.

Stereotipai Lippmanno (1922) teigimu, visų pirma iškyla spontaniškai. Jie – yra tvirtovė, sauganti mūsų tradicijas, po kurios priedanga galime jaustis saugiai toje padėtyje, kurią mes užimame. Stereotipai daro įtaką formuojant naują empirinę patirtį. Jie pripildo naują viziją senomis struktūromis ir talpinami į tą pasaulį, kurį mes įsisaviname atminties pagalba. Nors jų adekvatumo lygis pakankamai stabilus, stereotipai – dažniausiai yra neadekvatus objektyvios realybės atspindžiai, pagrįsti „žmogaus klaidą, išankstinį įsitikinimą priimti kaip viziją“.

Stereotipas nevienareikšmis. Jis dalina pasaulį į dvi kategorijas, – į „žinomą“ ir „nežinomą“. Tai, kas žinoma tampa sinonimu „gerai“ o tai, kas nežinoma „blogai“. Lippmannas (1922) vadovaujasi psichologų nustatytu faktu, kad žmogus iš pradžių formuluoja objekto vaizdinį, o po to jį „mato“. Remiantis šiuo Lippmanno (1922) samprotavimu, galima daryti išvadą, kad socialinės percepcijos procesas didžia dalimi priklauso nuo esamų prototipų – „paveikslėliu galvoje“, kuriuos Lippmannas (1922) ir vadina stereotipais.

Stereotipų formavimasis pereina per tris etapus, dėl to sudėtingas objektas suvedamas į schemą ir gerai žinomus požymius.

Pruskaus (2008) veikale minimi ir kultūros sociologo R. O'Charos išskirti trys stereotipų formavimosi etapai:

- Pirmas – „sulyginimo“ (leveling);

- Antras – „sustiprinimo“ (sparringing);
- Trečias – „asimiliacijos“ (assimilation).

Pirmiausia sudėtingas diferencijuotas objektas suvedamas į keletą gerai žinomų požymių tai priskiriama pirmam etapui – „sulyginimo“. Vėliau išskirstomoms objekto charakteristikoms suteikiamas didelis reikšmingumas, palyginus su tuo, kurį jos turėjo būdamos sudedamuoju visumos elementu – antrasis „sustiprinimo“ etapas. Galiausiai parenkami „sulyginti“ ir „sustiprinti“ objekto bruožai, tam, kad sukurti stereotipą, taip vadinamas trečiasis „asimiliacijos“ etapas.

Reikia pastebėti, kad tyrinėtojų tarpe nėra vieningos nuomos apie stereotipų prigimtį ir esmę. Vieni mano, kad visuomenės sąmonės stereotipas visuomet specialiai organizuotas ir funkcionuoja tam tikras konkretus socialinis ženklas. Kiti stereotipo formavimąsi akcentuoja jutimine patirtimi. Treti sutinka su tuo, kad stereotipinis mąstymas susiformavo stichiškai, bet kartu nurodo, kad stereotipai palaikomi sąmoningai, pasitelkiant ir istoriškai skiepijant į kasdieninę sąmonę pažiūras ir kasdienio gyvenimo smulkmenas. Viena svarbiausių stereotipo studijų problemų yra pastovumo (stabilumo) ir kintamumo santykis. Nemažai tyrinėtojų (Segal, 1995), atkreipę dėmesį į stereotipų pastovumą, pažymi, kad neigianti informacija traktuojama kaip išimtis, patvirtinanti taisyklę. Tačiau praktika rodo, kad stereotipai reaguoja į naują informaciją, ypač į dramatiškus įvykius. Stereotipo kaita vyksta akumuliuojant didelį kiekį neigiančios informacijos. Stereotipai neretai būna bendri visiems.

Kaip teigia Pruskus (2007) stereotipas susideda iš dviejų komponentų:

- Kognityvinio (pažintinio), užtikrinančio subjekto polinkį masinės informacijos priemonių skelbtam žinių įsisavinimui;
- Instrumentinio, kuris sukuria gautos informacijos vertinimo kontekstą ir vidinį subjekto pasiruošimą tolimesniems veiksams.

Tačiau, jei ima dominuoti instrumentinis komponentas prieš kognityvinį, t.y. žmogus priima (suvokia) tik tai, ką jis nori priimti (suvokti) – tiesa tampa neatsiejama nuo melo, įsitikinimai virsta neigiamu nusistatymu. Sąmonės formų pagrinde glūdi instrumentinis įtaisas (orientacija, tikslas, kryptis, siekis) – pasiruošimas veikti, kuris visada situacinis ir priklauso ne tik nuo proto argumentų, kiek nuo nesąmoningų prietarų impulsų.

Pruskaus (2007) teigimu, stereotipas dažnai „atsineša tam tikrą svorį“ t.y. jis pats gali būti teigiamas arba neigiamas. Stereotipo pobūdis yra aiškus nuo pat pradžių. Jis negali turėti dviejų „reikšmių“ t.y. būti teigiamas ir neigiamas. Būdamas vienareikšmis jis sustiprina žmonių jausmus ir tampa neginčijamu, rašo autorius.

Prentice (2002) teigimu, kartais stereotipai yra naudojami apie grupę, kuriai priklauso. Taip individai siekia pasijusti stipresniais, pranašesniais už kitus, taip pat pateisinti savo klaidas: „ką aš galiu padaryti? Mes esame tokie, kokie esame!“. Daugeliu atveju stereotipai yra paremti pažintimi ar įsivaizdavimais įgytais mokykloje, žiniasklaidos pagalba ar šeimoje, vėliau apibendrinti ir taikomi

apibūdinti kuo nors susijusiems žmonėms. Išankstinės nuostatos ir stereotipai yra schemos, mums padedančios suprasti realybę, kai realybė neatitinka mūsų turimoms išankstinėms nuostatoms, smegenims yra lengviau pakeisti realybės interpretavimą nei pačias nuostatas. Išankstinės nuostatos mums papildo, kai mes neturime pilnos informacijos, teigia Pruskus (2008).

Galima sakyti, kad paskutiniaisiais metais stereotipo sąvoka vis dažniau naudojama charakterizuojant procesus, vykstančius vienos ar kitos kultūros, ideologijos, valstybės politikos ir t.t. rėmuose, kurie sąlygoja pamatiniu tautos, nacijos, valstybės sociokultūrinių vertybių transformaciją ir lydimi nekontroliuojamo šių vertybių tiražavimo (Pruskus, 2008).

Apibendrinant autorių mintis galima daryti išvadą, jog stereotipai egzistuoja jau seniai ir jų atsiradimui turi įtakos daug faktorių. Nors pirmasis apie stereotipus ir jų sąvoką socialine prasme, prieš beveik šimtą metų, rašė Lippmannas (1922), tačiau iki šiol nėra vieningos nuomonės apie stereotipų esmę bei prigimtį. Autoriai sutinka, jog teiginys prieš tapdamas stereotipu pereina tris formavimosi etapus: sulyginimo, sustiprinimo ir asimiliacijos. Taip pat sutinkama su nuomone, jog stereotipo pobūdis nuo jo „pasirodymo“ visada yra aiškus t.y. neigiamas arba teigiamas. Nepaisant stereotipo pobūdžio jais dažniausiai, anot Pruskaus (2008), apibūdinami procesai vykstantys visuomenėje.

1.2. Žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei

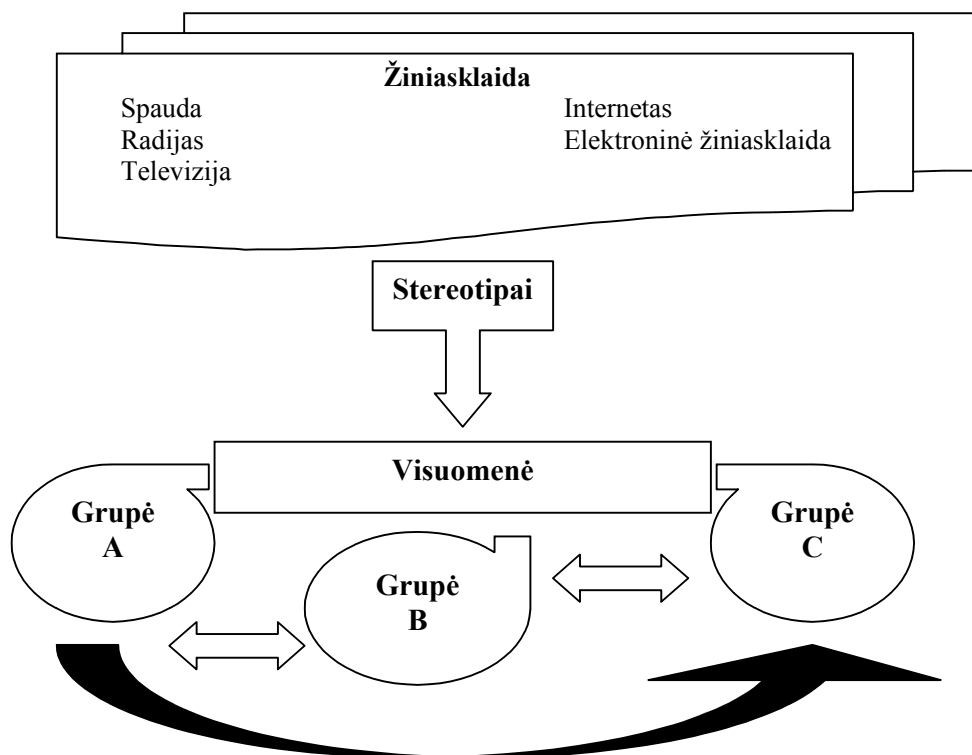
Vienas didžiausių stereotipų kūrėjų ir skleidėjų yra visuomenės informavimo priemonės. Spaudoje, televizijos ir radijo programose, internete, visur gausu informacijos, kuri dažnai interpretuojama pagal tam tikrų socialinių grupių užsakymus, todėl ne visada yra patikima. Tai sąlygoje ir stereotipų atsiradimą, kurie daro įtaką visuomenei.

Ulfkotte (2003) rašo, jog 21 amžiuje internetas, o kartu ir elektroninės žiniasklaidos priemonės, yra prieinamos vis didesniui skaičiui žmonių. Naujienos mus pasiekia akimirksniu ir nereikia laukti „vakaro žinių“, kad sužinotume, jog vienas ar kitas politikas „susitepęs“, moteris „patyrusi kišenvagė“ ir pan.

Tačiau visuomenę pasiekianti informacija ir žiniasklaidos suformuota nuomonė dažnai iškreipia tikrąjį vaizdą. Žmogui nepaliekama galimybės rinktis t.y. pačiam nuspręsti ar politikas kalta ar ne, moteris įvykdė nusikaltimą ar ne. Visuomenės informavimo priemonėse pateikiamos versijos su galimomis baigtimis, o neretai neprofesionalūs žurnalistai „paskelbia nuosprendį“ be teismo, teigia Ulfkotte (2003).

Pruskaus (2008) teigimu, stereotipų daroma įtaka labai didelė. Pirmiausia stereotipas leidžia formuoti individo motyvaciją ir elgesį. Antra, tai ypač atsispindi komunikacijos procese.

Analizuoiant pateiktą schemą (žr. 1 pav.) galima teigti, jog žiniasklaidos sukurti stereotipai pasiekia visuomenę, kurią sudaro skirtingos grupės. Pagal pateiktą pavyzdį paanalizuokime stereotipą apie problemines šeimas. Žiniasklaida sukuria stereotipą, jog socialinės rizikos šeimose vartojamas alkoholis ir smurtauojama. Ši informacija pasiekia visuomenę, kuri sudaryta iš įvairių socialinių grupių. Šiuo atveju „Grupė A“ – probleminė šeima, „Grupė B“ – socialiniai darbuotojai dirbantys su šeima, bei įvairių organizacijų atstovai, „Grupė C“ – probleminės šeimos kaimynai ir artimieji. Kaip matome paveiksle, nepaisant sukurto stereotipo „Grupė A“ bendrauja su „Grupė B“, t.y. probleminė šeima palaiko ryšius su socialiniu darbuotoju ir kitomis institucijomis, kurios padeda spręsti susidariusias problemas. Pastarosios nebūtinai gali būti susijusios su alkoholiu ir smurtavimu, taigi, jos gali neturėti nieko bendra su egzistuojančiu stereotipu. Schemoje taip pat matome, jog „Grupė B“ bendrauja su „Grupė C“ ir tarp jų yra teigiamas ryšys (balta rodyklė). Tai vyksta dėl siekio padėti integruoti probleminę šeimą („Grupė A“). Tačiau dėl stereotipo „Grupės A“ ir „Grupės C“ santykiai yra neigiami arba jų nėra (juoda rodyklė).

Šaltinis: sudaryta pagal Pruskus, 2007.

1. pav. Žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei

Pruskus (2007) teigia, jog suformuotas žiniasklaidos stereotipas „įsišaknija“ žmonių smegenyse ir jį pakeisti labai sunku. Juolab, kad jis nuolat papildomas naujais faktais (tikrais arba išgalvotais). Žiniasklaida iš esmės palaiko stereotipus, nes norėdama patenkinti kuo didesnės dalies

vartotojų poreikius, turi orientuotis į apibendrintos daugumos poreikius ir mąstymą (Ulfkotte, 2003). Kaip „triuku“ pasinaudodama populiariais įvaizdžiais, kolektyvinės sąmonės vaizdiniais. Pavyzdžiui reklama dažniausiai turi seksualinę, erotinę potekstę. Ši potekstė gali būti vos juntama arba akivaizdi, svarbiausia tai, kad būtų sužadinti jautimai ir kad šie jautimai būtų susiejami su konkrečiu reklamuojamu produktu.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto darbuotojų (Macevičiūtė ir kt., 2002) atliktas tyrimas „Socialinių lyčių stereotipų formavimas žiniasklaidoje“ atskleidė, kad suformuotus stereotipus sunku keisti, jų pagrindu yra toliau formuojamos nuostatos, pažiūros, prisitaikoma prie kitų visuomenėje egzistuojančių stereotipų.

Pruskus (2007) teigimu, apie kitus savo ar kitos bendruomenės atstovus mes susidarome įspūdį ne tiesioginio bendravimo (tai būtų tiesiog neįmanoma fiziškai), o būtent tokių mediumų kaip žiniasklaida dėka. Kita vertus, mediumai pateikia tipizuotą, apibendrintą vaizdą apie žmones. Formuojasi stereotipai. Stereotipų įtaka labai didelė: mes „turime nuomonę“ apie daugelį dalykų ar asmenybių, nors niekada nebuvome su jais susidūrę tiesiogiai. Giddens (2000) savo darbe „Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje“ teigia, kad spauda ir elektroninė žiniasklaida turi didžiausią įtaką tam, kaip „tolimi įvykiai“ paveikia artimus ir intymius individo gyvenimo aspektus. Netiesioginis patyrimas daro įtaką asmens tapatumui, o taip pat ir pamatinei socialinių santykių sąrangai.

Apibendrinant galima teigti, jog šiandien įvairaus pobūdžio informacija yra prieinama kiekvienam. Iš didžiulio naujienų srauto neretai sunku išskirti tikrus faktus ir žurnalistines interpretacijas (Ulfkotte, 2003). Pastarosios duoda tvirtą pagrindą stereotipų atsiradimui, kurie įvairiais žiniasklaidos kanalais (spauda, televizija, radijas, internetas, elektroninė žiniasklaida) pasiekia visuomenę ir daro didelę įtaką. Stereotipų dėka suformuotą nuomonę apie tam tikrą socialinę grupę neretai būna labai sunku pakeisti, o jei ir pavyksta, tai užtrunka labai ilgai.

II. SOCIALINĖ GRUPĖ – RIZIKOS ŠEIMOS

Šiame skyriuje plačiau aprašoma probleminė šeima, dar vadinama socialinės rizikos šeima. Analizuojama jos atsiradimo priežastys, tipai, taip pat poveikis vaikams, kurie auga tokioje šeimoje.

2.1. Socialinės rizikos šeimos samprata

Socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystimuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (LR Socialinių paslaugų įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006).

Socialinės rizikos šeimos dar vadinamos probleminėmis šeimomis, pastarasis apibūdinimas nėra teisiškai pagrįstas, tačiau mokslinėje literatūroje ir žiniasklaidoje dažniau sutinkamas ir naudojamas kaip sinonimas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2010 m. pradžioje vaiko teisių apsaugos tarnybų apskaitoje buvo įrašyta 11,1 tūkst. socialinės rizikos šeimų, jose augo 24,2 tūkst. vaikų ir, palyginti su 2009 m. tuo pačiu laikotarpiu, tokių šeimų skaičius sumažėjo 0,3 tūkst., jose augančių vaikų – 1,3 tūkst. Analizuojant ministerijos pateiktus duomenis, kur ir kiek per metus daugiausia į apskaitą įrašoma socialinės rizikos šeimų, matyti, kad per 2010 m. į apskaitą daugiau įrašyta miestuose gyvenančių šeimų nei kaimuose (atitinkamai 903 ir 802). Tačiau gruodžio 31 d. duomenimis, kaimuose iš viso socialinės rizikos šeimų buvo 35 procentais daugiau negu miestuose (atitinkamai 6601 ir 4303) (Socialinis pranešimas, 2010-2011).

Leliūgienė (2002) teigia, kad socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas. Ji neišvengiamai yra nevisavertiškumo būsenos. Tai pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, auginančios neįgalius vaikus, nepilnos šeimos. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu.

Anot Leliūgienės (2002), nemaža rizikos veiksnių, kurie lemia socialinės rizikos šeimų atsiradimą, sąlygiškai galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

- Šeimos struktūros ypatumai (nepilnos, menkai aprūpintos šeimos; šeimos, kuriose yra neigalių arba lėtinėmis ligomis sergančių asmenų, kuriems būtina nuolatinė priežiūra; šeimos, kurių narys / nariai yra įkalinimo vietose arba ką tik grįžo iš jų ir yra socialinės adaptacijos procese; taip pat asmenys, priklausantys kokiai nors socialinės rizikos grupei);

- Šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptas pobūdis: bendrų visuomeninio gyvenimo ir buitinių interesų ir tikslų nebuvimas, nepatikimumas ir nepasitikėjimas vienas kitu, tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas, grubūs ir žiaurūs santykiai su artimaisiais.

Praktika rodo, kad vieną socialinės rizikos šeimą gali paveikti abiejų minėtų grupių rizikos veiksniai. Pavyzdžiui, šeima tam tikru savo gyvavimo laikotarpiu gali būti nepilna ir menkai finansiškai aprūpinta (tai šeimos struktūros ypatumai) bei jos nariai gali neturėti bendrų interesų ir nepasitikėti vieni kitais (tai šeimos narių tarpusavio sąveikos iškreiptas pobūdis) (Johnson, 2001).

Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinėse rekomendacijose (2003), išskiriami šie socialinės rizikos šeimų tipai:

- vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių) – vartoja kvaišalus, demonstruoja palaidą seksualinį elgesį, lošia azartinius žaidimus, serga bulimija ar anoreksija, per daug laiko praleidžia darbe;

- vienas ar abu tėvai grasina ar naudoja fizinės bausmės, kaip pagrindinę disciplinos priemonę. Vaikai gali būti fizinio smurto liudininkais arba priversti dalyvauti baudžiant brolius ir seseris, arba gyvena baimėje dėl galimų agresijos protrūkių;

- vienas arba abu tėvai naudoja vaikus kaip savo nuosavybę, kurios pagrindinis tikslas tenkinti tėvų fizinius ir emocinius poreikius (pvz., depresiška mama niekur neleidžia vaiko, nes jai liūdna vienai);

- vienas arba abu tėvai netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprūpinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis);

- vienas arba abu tėvai naudoja stiprią autoritarinę kontrolę, kaip auklėjimo priemonę; šeima fanatiškai seka tam tikrais tikėjimais ar stereotipais (religiniais, finansiniais, politiniais ir pan.), besąlygiškai reikalaujama vaiko paklusimo.

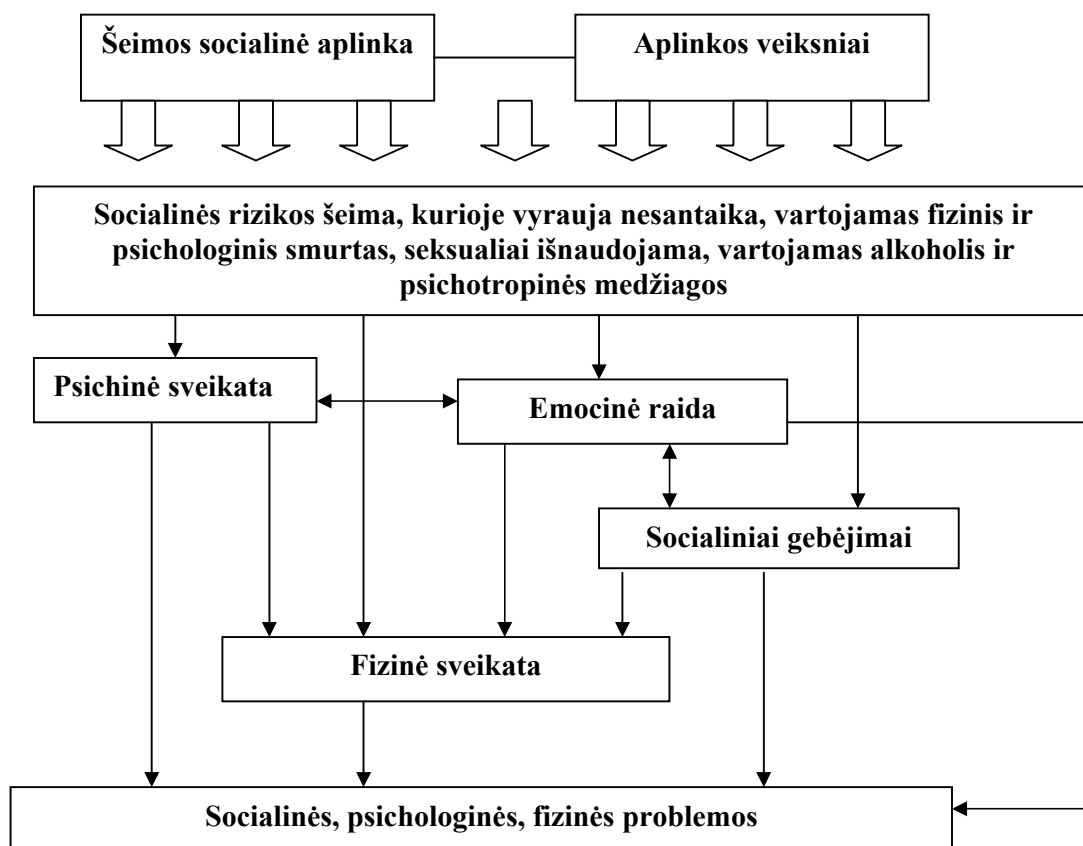
Taylor (2004) teigimu, dažnai socialinės rizikos šeimose tėvai turi priklausomybių, tokių kaip alkoholio ar narkotikų vartojimas. Tačiau yra nemažai pavyzdžių, kai šeima atrodo normaliai funkcionuojanti, tačiau realiai, jos narių vaidmenys šeimoje yra iškreipti. Taip pat gausu atvejų, kai šeima nėra priskiriama socialinės rizikos grupei, nes išoriškai ji nesiskiria nuo kitų. Taylor (2004) rašo, jog tokiose šeimose dažnai smurtauojama arba naudojama seksualinė prievarta.

Dahrendorfas (1996) išskiria atskirą grupę žmonių, tam tikrą visuomenės sluoksnį, pavadindamas jį užribio klase. Jis nurodo šitokius pagrindinius šiai klasei būdingus bruožus: silpni ryšiai su darbo aplinka, piktnaudžiavimas alkoholiu ir narkotikais, nesantuokiniai vaikai, ilgalaikė

priklausomybė nuo socialinės paramos ir, bent jau vyrams, polinkis į nusikalstamą elgesį. Taip pat autorius pažymi, kad oficiali visuomenė visada kaltindavo skurdžius dėl jų likimo, tačiau praktiškai yra sukurtas apibrėžimas (t.y. Socialinė atskirtis), nubrėžta linija, paliekanti kai kuriuos už ribos. Niekas turbūt nesuabejos, kad socialinės rizikos šeimos yra priskiriamos socialinei atskirčiai bei užribio klasei.

Autorės (Taylor et al., 2004) savo darbe „Early Environment, Emotions, Responses to Stress, and Health“ pateikia socialinės rizikos šeimos modelį.

Pagal pateiktą schemą (žr. 2 pav.) galima matyti, jog šeimos socialinė aplinka ir bendri aplinkos veiksniai lemia tai, jog kai kurios šeimos tampa socialinės rizikos šeimomis, kuriose vyrauja nesantaika, vartojamas fizinis ir psichologinis smurtas, seksualiai išnaudojama, vartojamas alkoholis ir psichotropinės medžiagos. Taylor (2004) teigia, jog tolimesni problemineje šeimoje vykstantys procesai yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Psichinė sveikata daro įtaką emociniai raidai ir fizinei sveikatai. Emocinė raida veikia socialinius gebėjimus ir fizinę sveikatą. Socialiniai gebėjimai glaudžiai susiję su fizine sveikata. Visi šie faktoriai (psichinė sveikata, emocinė raida, socialiniai gebėjimai, fizinė sveikata), lemia socialines, psichologines ir fizines problemas.

Šaltinis: sudaryta pagal Taylor et al., 2004.

2. pav. Socialinės rizikos šeimos modelis

Išnagrinėję autorių pateiktą schemą (žr. 2 pav.) galime daryti išvadą, jog asmenys priklausantys socialinės rizikos šeimoms susiduria su socialinėmis, psichologinėmis ir fizinėmis problemomis.

Siekiant užtikrinti socialinės rizikos šeimų mažėjimą neužtenka aktyvinti visuomenės, teritorinių bendruomenių ir valstybės bendradarbiavimą. Šios pastangos pirmiausia turi būti grindžiamos gilesniu, išsamesniu reguliuojamo reiškinių sociologiniu išmanymu: reiškinių išskleidimu, jo apimtimi, determinacijos, sklaidos pasekmėmis ir realiomis jo valdymo galimybėmis bei jų plėtimu (Leliūgienė, 2002).

Apibendrinant galima teigti, jog socialinės rizikos šeimoms, dar vadinamoms probleminėmis šeimomis, būdingas piktnaudžiavimas alkoholiu ir psichotropinėmis medžiagomis, socialinių įgūdžių stoka, jose taip pat dažnai kyla smurto protrūkiai, ko pasekoje nukenčia ne tik suaugę asmenys bet ir vaikai. Tokių šeimų atsiradimą lemia daugybė veiksnių, tačiau Leliūgienės (2002) teigimu, juos galima suskirstyti į veiksnius susijusius su šeimos struktūros ypatumais ir šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptu pobūdžiu. Taip pat darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinėse rekomendacijose (2003) išskiriami tam tikri socialinės rizikos šeimų tipai. Kai kurie autoriai (Dahrendorf, 1996) problemines šeimas linkę priskirti užribio klasei t.y. žmonėms, kurie nepritampa prie visuomenės.

2.2. Socialinės rizikos šeima ir nepilnamečiai vaikai

Socialinės rizikos vaikas – vaikas iki 18 metų, kuris vaikatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos (LR Socialinių paslaugų įstatymas, bendrosios nuostatos, 2006). Būtina pažymėti, jog vaikai augantys probleminėse šeimose nebūtinai yra priskiriami socialinės rizikos vaikų grupei ir tinkamesnis apibūdinimas – vaikas iš socialinės rizikos šeimos.

Vaikai iš probleminių šeimų neretai patiria skurdą, fizinį ir/arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių. Biologinių tėvų apleisti vaikai patiria psichologinių traumų, kurios suformuoja atitinkamą pasaulėžiūrą. Kitaip sakant, socialinės rizikos šeimose nesudaroma fizinė, emocinė ir psichologinė aplinka, reikalinga sveikam ir harmoningam vaiko vystimuisi (Leliūgienė, 2002).

Socialinės rizikos šeimose dažnai tik vienas iš šeimos narių turi problemą, tačiau dėl to kenčia visi ir turi taikytis su susidariusia situacija. Dažnai tokiose šeimose vaikai prisiima tam tikru

vaidmenis. Bulotaitė knygoje „Narkotikai ir narkomanija“ (2004) pateikia psichologės Claudijos Black aprašomus vaidmenis, kuriuos gali priimti socialinės rizikos šeimose augantys vaikai:

- **Besirūpinantis.** Jis gina ir rūpinasi tuo iš tėvų, kuris turi problemų. Toks vaikas jaučia, kad tai vienintelis kelias šeimai išlikti. Jis prisiima visą atsakomybę ir dažnai tampa kankiniu šeimoje.

- **Herojus.** Dažniausiai tai vyriausias vaikas, kurį galima būtų charakterizuoti kaip per daug atsakingą ir pirmūną. Herojus leidžia šeimai pasijausti, kad jiems puikiai sekasi (nors taip nėra), nes tėvai gali didžiulis sūnaus ar dukters pasiekimais. Herojus dažnai tampa lyderiu, tačiau viduje jį kankina skausmingi jausmai, nes niekas, ką daro, nėra pakankama, jog išgydytų šeimos problemas.

- **Atpirkimo ožys.** Juo dažnai tampa antrasis vaikas disfunkcinėje šeimoje. Jis būna piktas ir nepaklusnus, o viduje jaučia nuoskaudą, kad dėmesys šeimoje skiriamas ne jam, bet herojui arba bėdų turinčiam gimdytojui. Atpirkimo ožys dažnai įvardijamas kaip šeimos problema, nors iš tiesų ne vaikas kaltas dėl susiklosčiusios situacijos, o jo netinkamas elgesys tėra pagalbos šauksmas. Šis vaikas dažnai yra sąžiningiausias ir jautriausias žmogus socialinės rizikos šeimoje. Jis dažnai turi problemų mokykloje, nes yra pripratęs dėmesį gauti tik neigiamais keliais.

- **Prarastasis arba pasimetęs.** Jis būna vienišas bei drovus. Šeimoje jaučiasi autsaideris, ignoruojamas kitų. Toks vaikas ieško privatumo, vengdamas kompanijos, nes nori laikytis atokiau nuo chaoso namuose. Prarastasis turi lakią vaizduotę ir dažnai mintimis klaidžioja po savo svajonių pasaulį.

- **Klounas.** Šio vaiko elgesys yra hiperaktyvus bei primena klouno pasirodymą. Dažnai tai būna jaunėlis, siekiantis atsidurti dėmesio centre linksmindamas namiškius. Jis per daug saugomas nuo realaus gyvenimo negandų. Vietoj problemų sprendimo vaikas renkasi jų neigimą. Jam sunku susikaupti ir susikoncentruoti.

Probleminėse šeimose augantys vaikai ateityje taip pat susiduria su įvairiomis problemomis, nes jų išmoka/įgyta patirtis perkeliama į kasdienį gyvenimą. Apibendrinant šią temą nagrinėjančių autorių mintis (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006), galima išvardinti pagrindines problemas su kuriomis susiduria rizikos šeimose užaugę vaikai.

Dažniausios problemos/pasekmės:

- Alkoholizmas.
- Narkomanija.
- Valgymo sutrikimai.
- Darboholizmas.
- Azartiniai lošimai.
- Nesėkminga karjera ir materialiniai sunkumai.
- Tėvų klaidų bei prievartos atkartojimas savo sukurtoje šeimoje.

- Vidinis įniršis, depresija ir nesupratimas, iš kur tai atsirado. Baimė parodyti savo ar išprovokuoti kito pyktį.

- Sunkumai atpažįstant ir išreiškiant savo jausmus. Gyvenimo prasmės trūkumas.

- Problemos užmezgant bei palaikant artimus, intymius ryšius, arba nesugebėjimas nutraukti destruktivių santykių.

- Seksualinės problemos.

- Tikimybė sukurti šeimą su asmeniu iš kitos rizikos grupės šeimos.

- Perfekcionizmas, nerealūs reikalavimai sau bei kitiems.

- Sunkumai prisitaikant prie pokyčių ir nenoras rizikuoti.

- Per didelis rūpestis ir atsakomybės jausmas už kitų jausmus bei elgesį. Nuolatinis jausmas, kad daro nepakankamai.

- Kad jaustųsi gerai, žmogui nuolat reikia aplinkinių pripažinimo ir dėmesio.

- Keblumai priimant sprendimus, pernelyg stipri klaidų baimė.

- Bejėgiškumo jausmas.

- Gėda, nepilnavertiškumas ir nepasitikėjimas savimi bei manymas, kad gyvenime nenusipelno nieko gero.

- Bandymai išvengti konfliktų bet kokia kaina, dažnai aukojant savo interesus ir nuomonę.

- Nuogąstavimas, kad bus paliktas.

- Agresyvus elgesys norint išlaikyti atstumą.

- Nesugebėjimas pasirūpinti savimi, gyvenimas dėl kitų, o ne dėl savęs.

Jei vaikas savo aplinkoje, šeimoje mato alkoholio vartojimą, yra rizika, kad ir jis pradės vartoti alkoholį arba kitas toksines, narkotizuojančias medžiagas. Kaip rodo tyrimai (Socialinių tyrimų institutas, 2005), alkoholį arba kitas toksines medžiagas vartojantys vaikai turi polinkį daryti nusižengimus, kurie sunkėja jiems augant ir vėliau gali peraugti į kriminologinius nusikaltimus.

Galima teigti, jog labiau girtaujama kaimo vietovėse. Remiantis savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktais duomenimis (2010), kaimuose gyvena 2/3 visų girtaujančių socialinės rizikos šeimų. Socialinės rizikos šeimose dėl menko tėvų išprusimo, dorovinių vertybių nuosmukio, nesugebėjimo bei nepajėgumo prisitaikyti prie kintančių socialinių bei ekonominių sąlygų formuojamos ne savarankiškos bei harmoningos asmenybės, o savo jėgomis nepasitikintys, nesaugiai besijaučiantys individai (Leliūgienė, 2002).

Dažnai vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose, padaro nemažai nusikaltimų. Jie dar vadinami delinkventiško elgesio vaikais. Daugelis tokių vaikų yra gimę amoralaus elgesio šeimose. Analizuojant socialinės rizikos šeimų problematiką galima teigti, kad viena iš labai rimtų pasekmių ir yra deviantinis probleminių šeimų narių elgesys. Esama įvairių sociologinių teorijų, aiškinančių deviantinio bei delinkventinio elgesio kilmę bei pobūdį. Deviacija ir iš jos kylantis deviantinis elgesys

jau seniai yra žmonijai žinomas kaip nepriimtinas arba antisocialus elgesys, neatitinkantis visuomenės normų ir lūkesčių. Deviacijos išraiška – deviantinis elgesys. Deviantinis elgesys kitaip dar vadinamas antisocialiu elgesiu, t. y. neatitinkančiu visuomenės normų ir lūkesčių (Giddens, 2000).

Anot mokslininkių (Leliūgienė, 2002), rizikos grupei priskiriamų vaikų sampratą jungia du pagrindiniai bruožai – šių vaikų elgesys neatitinka įprastų visuomenės normų ir jie dėl to išgyvena nuolatinę riziką. Taigi galima sakyti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždarą ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka – šeima, kurioje jis auga. Tad jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitais gyvenimo modeliais, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą (Leliūgienė, 2002).

Siekiant sumažinti šių vaikų socialinę atskirtį, dirbama dviem – esamų problemų mažinimo (situacinė analizė) ir prevencinės veiklos (rizikos analizė) – kryptimis (Leliūgienė, 2002). Labai svarbu ieškoti būdų, kaip vaikams, gyvenantiems socialinės rizikos sąlygomis, sukurti saugią aplinką ir gerovę, o tai galima pasiekti tik mažinant socialinės rizikos šeimų skaičių. Kartu būtų mažinamos socialinės įtampos, egzistuojančios tiek teritorinių bendruomenių, tiek visos valstybės lygmenyse (Vaiko gerovės valstybės politikos strategija, 2005).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2009 m. tėvų globos neteko 2,2 tūkst. vaikų, tai beveik penktadaliu mažiau nei 2008 m. Šeimų (asmenų) globai buvo perduota 1,1 tūkst. vaikų, iš jų tris ketvirtadalius paėmė globoti artimi giminaičiai. Kiti tėvų globos netekę vaikai apgyvendinti įvairiose vaikų globos įstaigose.

Socialinės rizikos šeimų tematika yra aktuali daugelyje pasaulio valstybių, ypač tų, kurios išgyveno ir tebeišgyvena (pavyzdžiui, Lietuva) esmines socialines permainas, kaip teigiama Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 m. ataskaitoje. Šeima yra viena pagrindinių vaiko socializacijos institucijų, joje perduodamos visuomenėje nusistovėjusios vertybės, taip pat puoselėjamos teigiamos asmenybės savybės, be to kuriami pasitikėjimu ir vienas kito pagalba grindžiami tarpusavio santykiai (Butvilas, 2008). Vaikai – būsimieji socialinio veiksmo dalyviai ir nuo jiems skiriamo dėmesio priklausys ateities visuomenė, tautos ir jos valstybės perspektyva.

Apibendrinant autorių mintis galima teigti, jog vaikai iš socialinės rizikos šeimų dažnai nelanko mokyklos, turi elgesio problemų, piktnaudžiauja alkoholiu, yra linkę įsitraukti į nusikalstamą veiklą taip pat yra patyrę fizinę, seksualinę ar psichologinę prievartą. Neretai tokiose šeimose vaikai prisiima tam tikrus vaidmenis, kurie trukdo sėkmingai socializacijai. Autorių (Leliūgienė, 2002) teigimu, šių vaikų elgesys neatitinka įprastų visuomenės normų ir jie dėl to išgyvena nuolatinę riziką, todėl labai svarbu analizuoti kiekvieną atvejį ir suteikti profesionalę pagalbą.

III. ŽINIASKLAIDOS SAMPRATA

Skyriuje aptariamos žiniasklaidos rūšys ir plačiau analizuojama elektroninė žiniasklaida, bei jos struktūra. Taip pat aprašoma žiniasklaidos įtaka visuomenei.

3.1. Žiniasklaidos rūšys, elektroninė žiniasklaida

Žiniasklaida, kitaip dar vadinama „visuomenės informavimo priemonėmis“ – tai priemonės, informaciją sugebančios pateikti plačiam žmonių ratui. „Lietuvių kalbos žodyne“ (Vilnius, 2005) teigiama, jog tradiciškai žiniasklaidai priskiriama periodinė spauda, radijas, televizija, internetas, o bendras jų bruožas yra tai, kad naudojantis techninėmis priemonėmis jos pasiekia plačiąją visuomenę. Sąvoka „žiniasklaida“ atsirado apie 1920 m. anglosaksų šalyse atsiradus radijui ir masiniams laikraščiams. Lietuviškas pavadinimas „žiniasklaida“ yra palyginti naujas (įvestas apie 1990 m.), prieš tai šiai sąvokai apibūdinti naudotas „medijos“ terminas (Wilcox et al., 2007).

Autoriai (Wilcox et al., 2007) taip pat išskiria žiniasklaidos rūšis:

- spauda (ir kita spausdinta žiniasklaida – lapeliai, informaciniai bukletai ir pan.);
- elektroninė žiniasklaida;
- audio (radijas, garso įrašai);
- audiovizualinė (televizija, videomedžiaga, kinas);
- internetas.

Visos išvardintos žiniasklaidos rūšys pasiekia savo norimą auditoriją, tačiau pastaroji, internetas, pretenduoja į svarbią žmogaus veiklos ir saviraiškos sritį. Ši sąvoka yra daugialypė, nes internetas vartotojams teikia net keletą formos požiūriu skirtingų paslaugų: galimybę bendrauti elektroniniu paštu, įsijungti į virtualias bendruomenes ir internetinius pokalbių kambarius, naršyti informaciją pasaulinio informacijos tinklo puslapiuose (Livingstone, 2009). Internetas neatsitiktinai vadinamas modernia informacijos ir komunikacijos technologija, nes juo siunčiama informacija ne tik didžiulei auditorijai, bet čia galima ir bendrauti (t.y. susisiekti su informacijos šaltiniais, viešai ir nevaržomai reikštis ir pan.). Autorių (Küng et al., 2008) teigimu, pasauliniame informacijos tinkle atrasime ir temos, ir kokybės požiūriu įvairiausių kūrinių. Kai kuriuos nesunkiai atpažinsime, pavyzdžiui, elektroninius tradicinių dienraščių variantus ar skelbimų lentas primenančius pranešimus apie vienokią ar kitokią organizacijos veiklą. Tačiau tinkle galime atrasti unikalių elektroninių leidinių, kurie neturi jokio tradiciškai suvokiamo leidinio atitikmens. Tokie leidiniai egzistuoja tik virtualiu pavidalu ir pagrįstai gali būti pavadinti virtualios informacijos kūriniais, kurie vartotojams teikia ir informaciją, ir paslaugas, ir pramogas (Küng et al., 2008).

Galima teigti, kad su kiekviena diena interneto vartotojų daugėja. Tačiau vartotojų požiūriai ir žinios skiriasi. Vieniems tai gali būti tik miglotas įsivaizdavimas apie didžiulius informacijos lobynus. Kitiems – tai kasdieninio darbo įrankis, padedantis rasti reikiamos informacijos, pramogauti, tobulėti profesiskai, kurti įvaizdį ir pan. (Küng et al., 2008). Internetas ir įvairiausi kompiuteriniai kūriniai užtikrintai kovoja dėl deramos vietos šalia jau tradicinėmis pripažįstamų „mass media“ – spaudos, radijo, televizijos ir kino.

Balčytienė (2009) teigia, jog interneto žiniasklaida, turėjusi kiek kitokį statusą nei spauda, radijas ar televizija, ilgainiui tapo nacionalinės žiniasklaidos sistemos dalimi. Šios informacijos terpės išskirtinumą sąlygoja ne tik technologinės interneto galimybės, bet ir vadybiniai žiniasklaidos verslo sprendimai ir organizacinė naujienų redakcijų kultūra. Autorė (Balčytienė, 2009) taip pat pažymi, jog teoretikai interneto žiniasklaidos projektus dar vadina aktyviaja informacijos laikmena, arba terpe (angl. hyper-medium). Tuo siekiama atkreipti dėmesį į tai, jog interneto projektai vienu metu egzistuoja ir kaip baigti kūriniai, ir yra nuolat iš naujo perkuriami, nes skaitytojams pateikiama nuorodų į informacijos archyvus, yra galimybės komentuoti ir taip keisti viešai publikuojamą informaciją.

Elektroninė žiniasklaida vis labiau lenkia spaudą. Naudojant naujus perdavimo būdus (palydovai, kabeliai) tradicinei žiniasklaidai sukuriamas vis didesnė konkurencija. Interneto žiniasklaidos rūšiai priskirtinų leidinių kūrimosi užuomazga laikomas praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio vidurys. Tada ir pasirodė pirmosios internetinių dienraščių versijos. Balčytienės (2009) teigimu, 1995 m. startavo internetinė norvegų bulvarinio dienraščio „Dagbladet“ versija. Tai buvo vienas pirmųjų internetinės žiniasklaidos bandymų Skandinavijos valstybėse, o Lietuvoje internetinis „Lietuvos ryto“ dienraščio variantas, sukurtas apie 1997 m. ir buvo pirmasis žingsnis tokio tipo leidybos link.

„Naujoji žiniasklaida“ – tai moderni informacijos technologija. Šiandienos informacijos technologijos terminas vis labiau siejamas su skaitmeninės informacijos kūriniais. Anot Balčytienės (2009), spaudoje susilieja dvi informacijos sklaidos terpės – rašytinė ir statiško vaizdo (nuotraukų, piešinių). Televizijoje matome judančius vaizdus bei girdime garsą (kartais matome tekstą). Tačiau tik atsiradus skaitmeniniam informacijos kodavimui atrandame galimybes gauti visiškai netikėtas įvairialypės – teksto, vaizdo, garso – kombinacijas. Kartu sakoma, kad tokiu būdu skaitytojui daromas didžiulis psichologinis ir kultūrinis poveikis

Internetas ir jame esanti informacija įvairiomis elektroninės žiniasklaidos formomis turi daug pavadinimų (Jeffres, 1997):

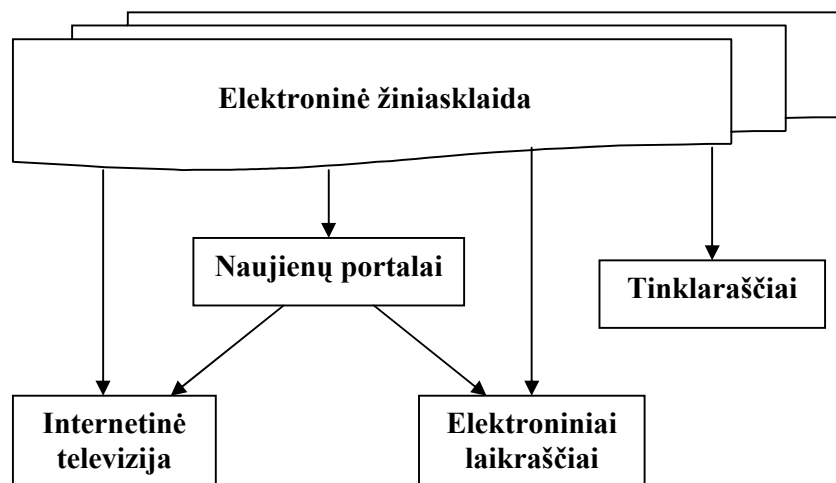
- „**Informacijos greitkelio**“ metafora kreipia dėmesį į galimybes informacijos vartotojui greitai gauti informacijos.

- „**Laukinių vakarų**“ metafora daugiau dėmesio teikia informacijos turiniui internete. Šis požiūris yra vienas radikaliausių, nes jis akcentuoja internetą kaip informacijos „šiukšlyną“, kuriame tenka „raustis“, turint vilties, kad geros informacijos paieškos pastangos nebus bevaisės.

- „**Globalaus kaimo**“ metafora apima vartotojų bendravimo aspektus. Atsiradus elektroniniam paštui ir elektroniniams leidiniams, susispaudžia erdvė ir nebelieka atstumų bendravime. Pranešimas gali būti perskaitytas beveik tuo pat metu kai jis yra parašomas. Ši metafora kreipia dėmesį į tai, kas elektroniniuose leidiniuose suvokiama kaip patogų, informatyvų, išvaizdų.

Naujosios žiniasklaidos panaudojimo įvairiems tikslams – informavimui, mokymui, pramogoms, bendravimui – svarba akivaizdi. Naujų informacijos technologijų pritaikymas mokyme sudarė prielaidas atsirasti ir vystytis naujoms mokymo formoms ir naujiems mokymo metodams (Jeffres, 1997).

Autorė Livingstone (2009) savo veikale „New Media“ aprašo įvairias elektroninės žiniasklaidos formas, kurias galima pavaizduoti (žr. 3 pav.) kaip tarpusavyje glaudžiai susijusią visumą. Elektroninę žiniasklaidą sudaro: naujienų portalai, internetinė televizija, elektroniniai laikraščiai ir tinklaraščiai. Visos šios formos yra glaudžiai susijusios, nes internetinė televizija ir elektroniniai laikraščiai egzistuoja internete specialiai tam sukurtuose naujienų portaluose, kuriuose be rašytinių publikacijų gausu ir vizualinės informacijos, o tinklaraščius galima išskirti kaip atskirą elektroninės žiniasklaidos rūšį.

Šaltinis: sudaryta pagal Livingstone, 2009.

3. pav. Elektroninės žiniasklaidos schema

- **Naujienų portalai** – greitai ir operatyviai informaciją pateikia internetiniuose tinklalapiuose. Dažnai informacijos pateikimas visuomenei vyksta įvykio metu t.y. žurnalistai dalyvauja kokioje nors

konferencijoje ir rašo straipsnį, kurį iš karto skaito žmonės. Vėliau informacija „online“ yra tikslinama, pašalinamos klaidos ir papildoma iliustracijomis, taip apibūdina naujienų portalus Sparks (2007) savo veikale. „Globalization, Development and the Mass Media“.

- **Internetinė televizija** – dažnai tai atitinkmuo mūsų įprastai televizijai. Įvairūs televizijos kanalai siekdami sudominti didesnę auditoriją yra sukūrę savo internetinius TV kanalus (Balčytienė, 2009). Jie gali būti pasiekiami vaizdo reportažų svetainėje „youtube.com“ arba specialiai tam sukurtuose internetiniuose tinklalapiuose. Galiama teigti, jog vaizdo reportažai matomi televizijos kanaluose, tarkim žiniuose, ir internete labai panašūs, tačiau jie turi vieną esminį skirtumą. Paprastai internete informacija pateikiama glausčiau. Anot Balčytienės (2009) priežastis to paprasta – informacijos skleidėjai yra suinteresuoti, kad kuo daugiau asmenų peržiūrėtų jų naujienų, o dėl interneto spartos ne visi ją gali greitai pamatyti. Štai kodėl siekiama optimaliausio laiko t.y. 5-7 minučių reportažų. Tačiau yra kanalų, kurie apsiriboja, tik 2 minučių vaizdo siužetais, kuriuose labai trumpai pranešami svarbiausi faktai.

- **Elektroniniai laikraščiai** – dauguma elektroninių laikraščių turi savo atitikmenis spausdintame variante. Tačiau informacijos skleidėjai siekdami pritraukti didesnę ratą skaitytojų elektroninėje erdvėje gali pateikti daugiau iliustracijų, suteikti žmonėms galimybę pakomentuoti straipsnius ir atsiųsti savo nuomones, kurios iškart matomos portale (Balčytienė, 2009). Taip pat egzistuoja „sąsajos technologija“, kuri leidžia sujungti įvairius straipsnius ir žmogus gali pasiskaityti, kas vyko, tarkim, pernai metais tą pačią dieną (Livingstone, 2009).

- **Tinklaraščiai** – kai kurie autoriai (Livingstone, 2009), prie elektroninės žiniasklaidos linę priskirti ir asmeninius tinklaraščius (dienoraščius) dar kitaip vadinamus „blogus“ (angl. blog, weblog,). Dauguma jų yra tekstiniai, tačiau populiarūs ir „fotoblogai“ (internetiniai dienoraščiai, kuriuose publikuojamos fotografijos) bei kitos formos. Tinklaraščiai yra viena socialinės, pilietinės, populiariosios žurnalistikos dalis. Jie gali būti asmeniniai ar organizacijos (bendruomenės). Tačiau ši elektroninės žiniasklaidos rūšis yra vertinama labai kritiškai, mat ten pateikiama subjektyvi informacija.

Vizualinė informacija yra tiesiausias ir greičiausias būdas pateikti informaciją. Net ir patyrusiems skaitytojams tekstas gali būti sunkiai suvokiamas, ypač, jei tekste yra pateikiamos abstrakčios sąvokos, nežinomi terminai. Multiplikacija ar grafiniai vaizdai gali padėti geriau suvokti neaiškius terminus ar reiškinius nei tekstinis jų aiškinimas (Balčytienė, 2009).

Vakarų žiniasklaidoje net atsiranda specialus terminas, nusakantis tokį informavimo ir pramogos junginį – infotainment (angl. information ir entertainment). O tokios naujos informacijos sklaidos formos verčia susimąstyti, kaip gi tai keičia mus – informacijos vartotojus (Sparks, 2007).

Apibendrinant galima pasakyti, jog visuomenės informavimo priemonėmis, dar kitaip vadinamomis žiniasklaida, mus pasiekia įvairi informacija. Iš visų žiniasklaidos rūšių viena

populiariausių – internetas. Autorių (Küng et al., 2008) teigimu, kasdien interneto vartotojų skaičius auga, o mes sunkiai įsivaizduojame savo gyvenimą be jo. Internetas taip pat sudarė galimybės atsirasti elektronei žiniasklaidai, anot Balčytienės (2009), šios informacijos terpės išskirtinumą sąlygoja ne tik technologinės galimybės, bet ir verslo sprendimai bei organizacinė naujienų redakcijų kultūra. Elektronei žiniasklaidai taip pat galima suskirstyti į: naujienų portalus, internetinę televiziją, elektroninius laikraščius ir tinklaraščius. Kiekviena elektroninės žiniasklaidos forma pasižymi tam tikru išskirtinumu, taip pasiekdama savo auditoriją.

3.2. Žiniasklaidos įtaka visuomenėje

Žiniasklaidos įtaka per pastaruosius 50 metų stipriai išaugo. Viena iš priežasčių – naujausių technologijų proveržis. Jeigu anksčiau skaitydavome laikraščius ir žiūrėdavome televizorių, tai dabar viską galima atlikti internete ir daug greičiau. Masėms atsivėrė neriboti informacijos kiekiai (Ulfkotte, 2003).

Kaip savo knygoje „Globalization, Development and the Mass Media“ rašo Sparks (2007) dabar yra globalizacijos era, o visuomenė priklauso nuo informacijos. Jis taip pat pastebi, jog žmonės neišsivaizduoja gyvenimo be masinių informavimo priemonių. Jie tapo priklausomi nuo „žinių“. Kaip pavyzdį Sparks (2007) pateikia paprasto žmogaus dieną. Ryte pabunda ir pusryčiauja skaitydamas laikraštį, važiuoja į darbą metro ir skaito naujienas telefone arba kompiuteryje, jei vairuoja automobilį – klausosi radijo. Darbe prisijungia prie globalaus tinklo ir ne tik dirba pavestus darbus, bet ir žiūri internetinę televiziją, bei keičiasi įdomių straipsnių nuorodomis su draugais bei kolegomis. Po darbo važiuoja mano ir vėl skaito naujienas, grįžęs su šeima sėda priešais televizorių ir vakarieniauja. Informacija lydi visur.

Taigi galima teigti, kad mes gyvename visuomenėje, kuri priklauso nuo informacijos ir nuolatinės komunikacijos. O žiniasklaida nėra vien visuomenės informavimo priemonė ji gali turėti savo komercinius interesus, susijusius su informacijos gamyba ir jos platinimu, apie tai plačiau rašė Croteau ir Hoynes (2001). Tokiame kontekste, nusikaltimai žiniasklaidoje gali būti puiki politinio spaudimo priemonė ir kartu labai patraukli informacijos prekė, galinti užtikrinti žiniasklaidos komercinę sėkmę.

Autoriai (Küng et al., 2008) išskiria tiek teigiamus, tiek neigiamus žiniasklaidos aspektus.

Teigiami veiksniai:

- Elektronei žiniasklaidai skatina naujausių technologijų vartojimą ir plėtrą.
- Palaiko šalies ekonomiką (verslo šaką).
- Palaiko teigiamą šalies įvaizdį.

Neigiami veiksniai:

- Žiniasklaida yra galingas ginklas ir netinkamai naudojamas gali sužlugdyti visuomenę.
- Žiniasklaida kuria naujas tradicijas ir vertybių skalę taip išstumdamas mums įprastas normas ir papročius.
- Žiniasklaida yra verslas ir informacija ne visada teisinga, ji „kuriamą“ siekiant parduoti prekę: TV laidą, žurnalą ir t.t.
- Žiniasklaida daro neigiamą įtaką jaunimui.

Žiniasklaida daro įtaką jaunimui. Naujausių technologijų amžiuje žiniasklaidos įtaka jaunajai kartai ypač išryškėjo ir galima išskirti keletą aspektų (Küng et al., 2008):

- **Nusikaltimai.** Apie nusikaltimus vykstančius šalyje ir užsienyje pranešama ne tik per žinias. Gausu filmų ir serialų, kuriuose demonstruojamas smurtas, svaigalų vartojimas, piniginės machinacijos. Nors įvairiuose filmuose „geri vyrukai“ visada „sučiumpa“ blogus, tačiau ne tai svarbiausia. Demonstruojama prabanga ir neribotos galimybės dėl nusikalstamos veiklos jaunos žmonės stumia į riziką. Vis dažniau dėl „vienadienių blizgučių“ daromi nusikaltimai ir negalvojama apie pasekmes (Küng et al., 2008).

- **Kūno kultas.** Televizijos laidos, įvairūs žurnalai ir internetas – pilni publikacijų apie „gražuoles“ ir „gražuolius“, kurie turėdami nepriekaištingą išvaizdą gali pasiekti viską, ko nori. Sukuriama iliuzija, jog protas nereikalingas. Vis daugiau jaunų merginų suseraga anoreksija arba bulimija. Grožio industrija pasitelkusi naujausias technologijas iškreipė grožio sąvoką (Croteau, 2001).

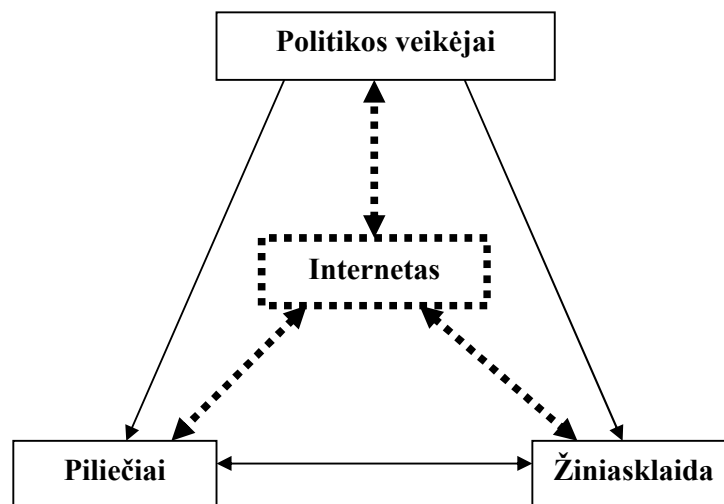
- **Seksualinė laisvė.** Dvidešimt pirmame amžiuje seksualinė revoliucija išgyvena aukso amžių (Sparks, 2007). Šiandien perkama ir parduodama tai, kas yra seksualu ir žmogaus kūnas, bei tai, ką jis daro su juo tapo preke. Jaunos merginos ir vaikai vis anksčiau pradeda aktyvų seksualinį gyvenimą. Galima teigti, jog visa tai – žiniasklaidos „nuopelnas“.

- **Vartojimo skatinimas.** Sparks (2007) teigia, jog elektroninės parduotuvės, kuriuose gausu prekių iš viso pasaulio ir norimą daiktą gali įsigyti akimirksniu atvėrė dar vienas duris. Jaunimas nevertina pinigų, jie perka genami reklamų ir įvairių publikacijų. Televizijos ekranuose ir spaudoje šmėžuojančios „žvaigždės“ pasakoja apie savo turimus daiktus, rodo drabužių kolekcijas ir namus, kuriuose gyvena. Jauni žmonės stengiasi ieškoti idealų ir į juos lygiuotis, taigi „pasiduoda pirkimo manijai“.

Žiniasklaidos nešališkumas. Žiniasklaida niekada nebūna vienos nuomonės. Vienas leidinys apie asmenį atsiliepia neigiamai, tačiau tokią situaciją galima išnaudoti pasiekiant visuomenę per kitus žiniasklaidos kanalus, taip suformuojant teigiamą nuomonę. Žiniasklaidos vieningumas yra blogas ženklas, nes tokiu atveju nėra išlaikomas objektyvumas (Ulfkotte, 2003). Lietuvos žiniasklaida šiuo požiūriu nėra išimtis: ji informuoja savo skaitytojus, klausytojus ir žiūrovus apie nusikaltimus, kritikuoja valdžios institucijas už kriminalinės politikos neefektyvumą ir kartu stengiasi įsiūlyti savo vartotojams patrauklią informacinę prekę: kvapą gniaužančius siužetus (Balčytienė, 2009).

Žiniasklaida formuoja šalies įvaizdį. Remiantis suformuota mūsų žiniasklaidos nuomone apie vykstančius įvykius Lietuvoje, tuo naudojasi ir užsienio žurnalistai. Balčytienės (2009) teigimu, nesigilindami į esmę užsienio žurnalistai perspausdina didžiųjų dienraščių straipsnius, kurie padeda susidaryti nuomonę apie Lietuvoje vykstančius įvykius pasaulio visuomenei. Taigi iš to galime teigti, kad kaip mūsų įvairios žiniasklaidos priemonės pateikia informaciją apie mūsų Lietuvos vidinį gyvenimą, tokia nuomonė paskleidžiama ir visame pasaulyje.

Žiniasklaida kaip įrankis politikoje. Žiniasklaidos reikšmė demokratinei visuomenei yra gana sviri. Nuo pat jos atsiradimo žiniasklaida buvo laikoma svarbia valstybės valdžios kontrolės institucija (Ulfkotte, 2003). Tačiau savo funkciją ji gali atlikti tik jei yra nepriklausoma. Anot Balčytienės (2009), sparčiai skverbiantis naujoms technologijoms, atsirandant vis naujų interneto žiniasklaidos projektų, politinėms institucijoms ir veikėjams perimant komunikacijos kontrolę į savo rankas, piliečiams suteikiama daugiau galimybių valdyti politinės informacijos judėjimo srautus, veikti jos kokybę. Internetas ir naujausios technologijos paveikė informaciją, kuri pasiekia mus kiekvieną dieną (žr. 4 pav.). Anksčiau politikos veikėjai galėjo kontaktuoti su šalies piliečiais laiškai ir susitikimų metu, o su žiniasklaida spaudos konferencijose ir duodami interviu. Šiandien prisidėjo dar vienas būdas – internetas. Įvairiais naujienų kanalais informacija sklinda ir pasiekia mases, neretai sukurtas teigiamas politiko įvaizdis, susitikimų su gyventojais metu, yra paverčiamas niekais internetinėje erdvėje. Be to anksčiau buvo galima kalbėti apie rinkiminių kampanijų periodus, o dabar, skverbiantis interaktyvioms informacijos technologijoms, pereinama prie „nuolatinės politinės kampanijos“ modelio (angl. permanent campaign), kurio esmė – nuolatinis abiem pusėms naudingų ryšių (pasitelkus tiek tradicines, tiek ir interaktyvias žiniasklaidos priemones) su piliečiais ir žiniasklaida palaikymas (Balčytienė, 2009).

Šaltinis: sudaryta pagal Balčytienė, 2009.

4. pav. Interneto įtaka formuojant visuomenės nuomonę apie politikos veikėjus

Taigi galima teigti jog šalia valstybės institucijų kontrolės elektroninė žiniasklaida turi ir kitas svarbias funkcijas: objektyvios informacijos pateikimo, politinės komunikacijos tarp piliečių ir valstybės užtikrinimo (Axford, 2000).

Naujienu agentūros „Baltic News Service“ (2007) užsakymu rinkos tyrimų bendrovės RAIT atlikta apklausa parodė, kad televizija labiausiai pasitiki 44,1 proc., interneto portalais – 17,4 proc., nacionaliniais dienraščiais – 10,8 proc., radiju – 8,5 proc. žmonių. Dar mažiau – 4 proc. – tyrimo dalyvių teigė pasitikintys regioniniais laikraščiais. Tuo tarpu 11,6 proc. apklaustųjų sakė, jog nepasitiki nė viena žiniasklaidos priemone.

Tarp didžiausią pasitikėjimą igijusių elektroninės žiniasklaidos priemonių reikėtų paminėti naujienų portalą „delfi.lt“, taip pat „alfa.lt“ – juos patikimiausiai įvardijo atitinkamai 10,6 proc. bei 6,4 proc. respondentų.

Žiniasklaida svarbi kiekvieno visuomenės nario gyvenime. Galime prisipažinti, kad vis didesnę dienos dalį praleidžiame su vienokiu ar kitokiu informaciniu kūrinium: knyga, dienraščiu, televizijos ar radijo laida (Juozapavičius, 2007). Žiniasklaidos tyrinėtojai net pradeda diskutuoti, kuri žiniasklaidos rūšis yra labiausiai (emociškai ar intelektualiai) paveiki. Nors retas ryžtasi apibendrinti, tačiau vis dažniau pasirodo nuomonių, kad televiziją galime kaltinti dėl atsiradusio pasyvaus ir paviršutiniško informacijos vartojimo.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, jog žiniasklaida vaidina svarbų vaidmenį mūsų gyvenime ir jos įtaka nuolat auga. Galima taip pat išskirti teigiamus ir neigiamus žiniasklaidos aspektus, tokius kaip naujausių technologijų skatinimas, šalies įvaizdžio palaikymas, įtaka jaunimui ir pan. Kalbant apie jaunimą tenka pripažinti, jog žiniasklaidos priemonės daro neigiamą įtaką, toleruodamos nusikalstamumą, „išskeldamos“ kūno kultą, propaguodamos seksualinę laisvę ir skatindamos vartojimą. Žiniasklaida, o ypač elektroninė, gali būti kaip įrankis politikoje ir formuojant šalies įvaizdį.

VI. TYRIMO METODIKA

Siekiant gilesnės temos analizės, buvo pasirinkti du tyrimo metodai: anketinė apklausa ir kontent–analizė.

Tyrimo metodai.

- Anketinė apklausa – tirama visuomenės nuomonė apie žiniasklaidos kuriamus stereotipus.
- Kontent–analizė – analizuojama naujienų portalo „delfi.lt“ publikacijos apie problemines šeimas, ieškant stereotipų.

Tyrimo vieta.

- Anketinė apklausa atliekama internetinėje erdvėje (elektroniniu paštu ir viešų apklausų portale „publika.lt“).
- Kontent–analizė atliekama naujienų portale „delfi.lt“.

Tyrimo laikas.

- Anketinė apklausa atliekama 2012 02 01 – 2012 02 10.
- Kontent–analizė 2012 02 10 – 2012 03 20.

Tiriamieji.

- Anketinės apklausos tiriamieji – atsitiktinės atrankos būdu atrinkti asmenys, kuriems yra daugiau nei 18 metų.
- Kontent–analizė pasirinktas naujienų portalas „delfi.lt“ ir jame pateikiami straipsniai (2012 01 15 – 2012 02 15).

Tiriamųjų atrankos pagrindimas.

- Anketiniai apklausai atrinkti atsitiktiniai asmenys nuo 18 metų, kurie naudoja internetu. Tiriamieji neskaidomi į grupes, regionus, išsilavinimo lygį ir pan., nes nėra tikslo sužinoti konkrečios žmonių grupės, atitinkančios tam tikrus kriterijus, nuomonę, tik susidaryti bendrą visos populiacijos vaizdą bei nustatyti gaires, skirtas turinio analizės tyrimui. Imtis taip pat nėra apibrėžiama siekiant gauti kuo daugiau ir kuo įvairesnių duomenų per pasirinktą laikotarpį.

Tyrimo organizavimo aprašymas.

Siekiant išsiaiškinti, kokią nuomonę apie problemines šeimas formuoja interneto naujienų portalai, taip pat, ar pateikiama informacija kuria stereotipus visuomenėje, buvo sudarytas klausimynas. Anketa išplatinta elektroniniu paštu ir paskelbta viešų apklausų portale „publika.lt“. Respondentams trumpai pristatomas tyrimo tikslas ir laikotarpis, per kurį yra atliekama apklausa (2012 02 01–2012 02 10), taip pat nurodoma, jog ji yra anonimiška ir surinkti duomenys bus naudojami rašant mokslinį darbą. Per dešimt kalendorinių dienų, į anketos klausimus atsakė ir pilnai ją užpildė 89 pilnamečiai asmenys. Nepilnai užpildytų anketų duomenys nebuvo sumuojami ir analizuojami. Po apklausos atlikimo anketa su visais duomenis pašalinama iš minėtos viešų apklausų svetainės, siekiant

apsaugoti nuo plagijavimo ir trečiųjų asmenų neteisėto naudojimo. Anketavimo būdu surinkti duomenys apdorojami specializuota statistine programine įranga SPSS (19 versija), o gauti rezultatai naudojami nustatant kriterijus informacijos paieškai naujienų portale „delfi.lt“.

Anketinė apklausa – plačiai paplitęs kiekybinio tyrimo metodas, kuris leidžia per trumpą laiką su nedidelėmis lėšų sąnaudomis apklausti didelį skaičių respondentų, be to, surinktus duomenis patogiu būdu apdoroti ir analizuoti (Tidikas, 2003). Nagrinėjami temai buvo pasirinkta anketa, kurią sudaro 14 uždarų klausimų (priedas nr. 1).

Pagal klausimų turinį juos galima suskirstyti į grupes:

- respondentų lankymosi lietuviškuose naujienų portaluose įpročiai (1–2 klausimai);
- požiūris į informaciją, randamą minėtuose naujienų portaluose (3–8 klausimai);
- probleminių šeimų stereotipai minėtuose naujienų portaluose (9–11 klausimai);
- bendra informacija apie respondentus (12–14 klausimai).

Kiekybinio instrumentarijaus pagrindimas.

Atlikus anketinę apklausą ir išanalizavus gautus atsakymus antrasis etapas – kontent-analizė.

Kontent-analizė – yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė, kuri leidžia, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Šis tyrimų metodas yra tinkamiausias nagrinėjant atskirus rašytinės, sakytinės, vaizdo bei elektroninės informacijos atvejus. Surinktus duomenis nesunku apdoroti, tačiau atlikimo laikas yra ilgesnis nei anketinės apklausos. Duomenys renkami ir apdorojami nustačius tam tikrus laiko ir pobūdžio rėmus, taip pat išsiskelus kriterijus. Kokybiškai atliktas tyrimas gali būti kartojamas vėliau, didinant nagrinėjamos informacijos šaltinius bei informacijos rinkimo / stebėjimo laikotarpį (Tidikas, 2003).

Kontent-analizei pasirinktas naujienų portalas „delfi.lt“ atsižvelgus į anketinės apklausos metu gautus duomenis. Dauguma anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų paprašyti nurodyti Lietuvos informacinį interneto portalą, kuriame lankosi dažniausiai ir skaito naujienas, pažymėjo „delfi.lt“. Naudojantis portalo suteikiama funkcija „archyvas“ galima apžvelgti straipsnius, kurie buvo publikuojami nuo 2012 m. sausio 15 d. iki 2012 m. vasario 15 d. Naudojantis naujienų portalo suteikiama funkcija „paieška“ buvo vedami tokie raktiniai žodžiai: socialinės rizikos šeima, probleminė šeima, neprižiūrimi vaikai, nepilna šeima, alkoholis, narkotikai, psichotropinės medžiagos, nusikalstamumas, rizikos grupė, smurtas, seksualinė prievarta, psichologinė prievarta, problemos su teisėsauga, konfliktai su teisėsauga, mokyklos nelankymas, bedarbystė, įkalinimo įstaiga. Per pasirinktą laikotarpį rasti 1217 rašinių (priedas nr. 3), iš jų 27 straipsniuose minimos probleminės šeimos.

Suradus tinkamą publikaciją ji analizuojama ir ieškoma stereotipų apie problemines šeimas.

Pagrindiniai kriterijai:

- informacija renkama iš portalo „delfi.lt“ rubrikų: „Lietuvoje“, „Jaunimo sodas“, „Lietuviai svetur“, „Teisė“, „Nusikaltimai ir nelaimės“.
- ieškoma straipsnių apie socialinės rizikos šeimas.
- analizuojami straipsniai, kuriuose egzistuoja anketinėje apklausoje respondentų dažniausiai žymimi stereotipai, susiję su probleminėmis šeimomis (priedas nr. 2).

Kontent–analizė vykdoma 2012 02 10 – 2012 03 20, siekiant surinkti kuo daugiau skirtingų straipsnių, kurie leistų kokybiškai atlikti tyrimą.

Tyrimo etika.

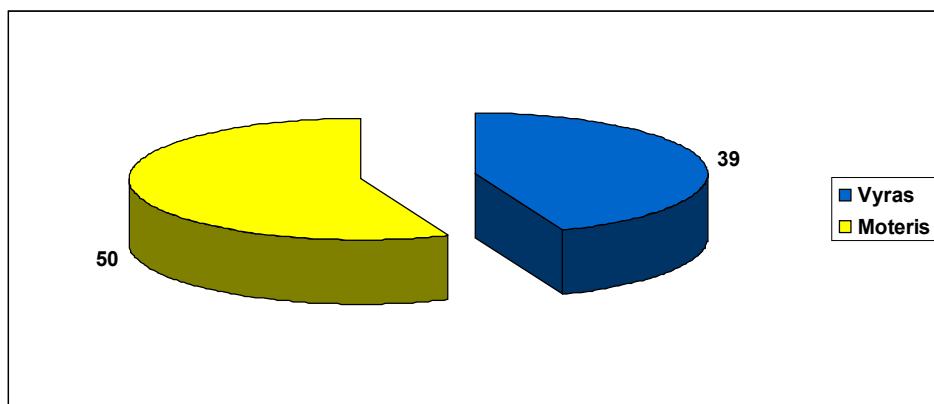
Vykdam anketinę apklausą respondentams buvo pristatytas tyrimo tikslas ir nurodyta, jog gauti rezultatai bus panaudoti rašant mokslinį darbą. Anketa buvo anonimiška ir konfidenciali t.y. tiriamųjų nebuvo prašoma nurodyti vardo bei pavardės. Respondentai taip pat galėjo neatsakinėti į jiems nepriimtinus/netinkamus klausimus, taip pat buvo laisvi reikšti savo asmeninę nuomonę, jei ji nesutapdavo su pateiktais klausimyno atsakymais t.y. specialiai prie klausimų paliktose vietose buvo galima įrašyti savo atsakymą. Atlikus anketinę apklausą ji buvo pašalinta iš viešų apklausų portalo „publika.lt“, siekiant apsaugoti duomenis nuo plagijavimo ir trečiųjų asmenų neteisėto naudojimo.

Atliekant kontent–analizę buvo analizuojami naujienų portalo „delfi.lt“ straipsniai kuriuose aprašomos probleminės šeimos. Visi rašiniai yra viešai prieinami visuomenei. Informacija nebuvo iškraipoma ir naudojamas autentiškas, žurnalistų pateikiamas, tekstas. Taip pat pateikiami autentiški straipsnių pavadinimai ir datos, kada jie buvo publikuojami. Asmenų, kurie minimi publikacijose vardai ir pavardės neatskleidžiami, tačiau naudojami sutrumpinimai t.y. pirmos vardo ir pavardės raidės.

V. RESPONDENTŲ POŽIŪRIO Į ŽINIASKLAIDOS DAROMĄ ĮTAKĄ PROBLEMINĖMS ŠEIMOMS TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS IR ANALIZĖ

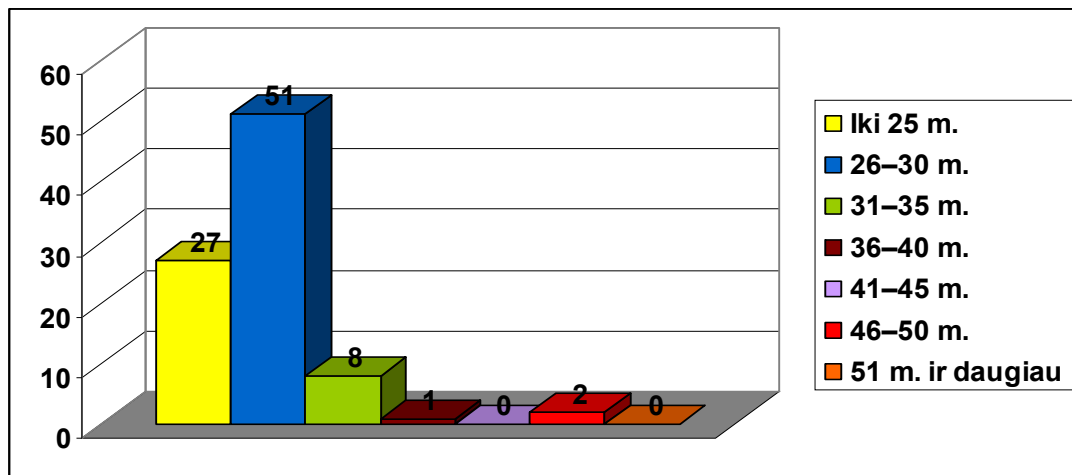
5.1. Bendra informacija apie respondentus

Iš paveikslo (žr. 5 pav.) matome, jog į klausimus atsakė ir pilnai anketą užpildė daugiau moterų, nei vyrų. Pasiskirstymas: 50 moteriškos lyties atstovių, 39 – vyriškos lyties.

5. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

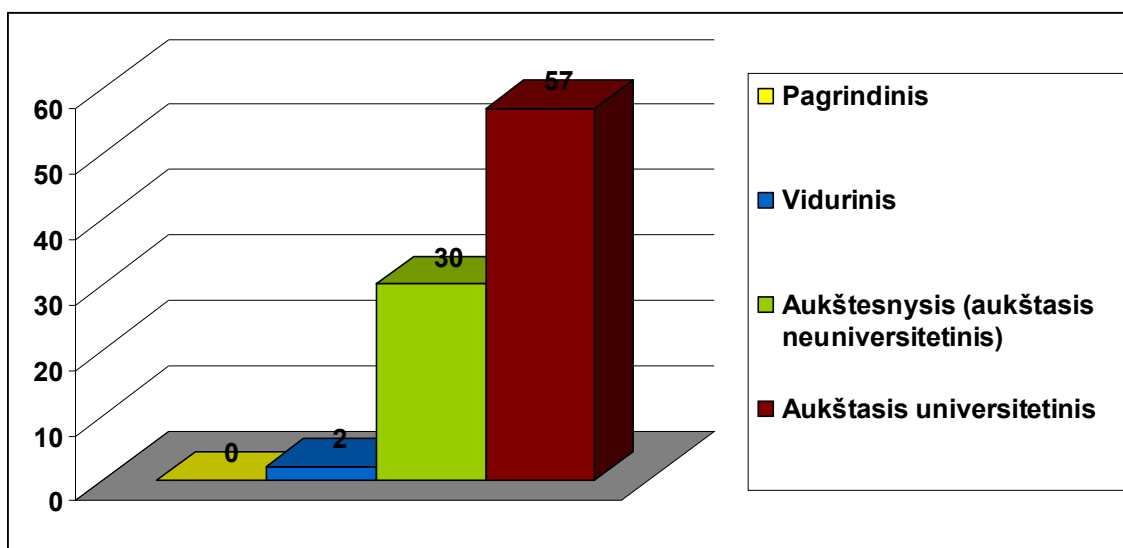
Atliekant apklausą nebuvo taikomas amžiaus cenzas, tačiau respondentai privalėjo būti pilnamečiai. Kadangi tikslus apklaustųjų amžius nėra svarbus, jų buvo prašoma pasirinkti vieną iš septynių grupių (žr. 6 pav.). 27 apklaustieji nurodė, jog jų amžius yra iki 25 metų. 51 respondentas pažymėjo amžiaus grupę nuo 26 iki 30 metų, nuo 31 iki 35 metų – 8 respondentai, nuo 36 iki 40 metų – 1 respondentas, nuo 46 iki 50 metų – 2 respondentai. Dvejuose amžiaus grupėse nebuvo pažymėtas nei vienas atsakymas, tai nuo 41 iki 45 metų ir nuo 51 bei daugiau metų.

6. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Apibendrinant (žr. 6 pav.) galima pasakyti, jog asmenų sutikusių dalyvauti tyrime ir atsakyti į anketoje pateiktus klausimus amžius yra nuo 18 iki 50 metų.

Respondentų buvo prašoma nurodyti savo išsilavinimą (žr. 7 pav.). Iš gautų atsakymų matome, jog 57 respondentai pažymėjo, kad yra įgyję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, aukštesnįjį (aukštąjį neuniversitetinį) – 30 respondentų, vidurinį – 2 respondentai. Nei vienas respondentas nenurodė, jog yra įgijęs pagrindinį išsilavinimą.

7. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

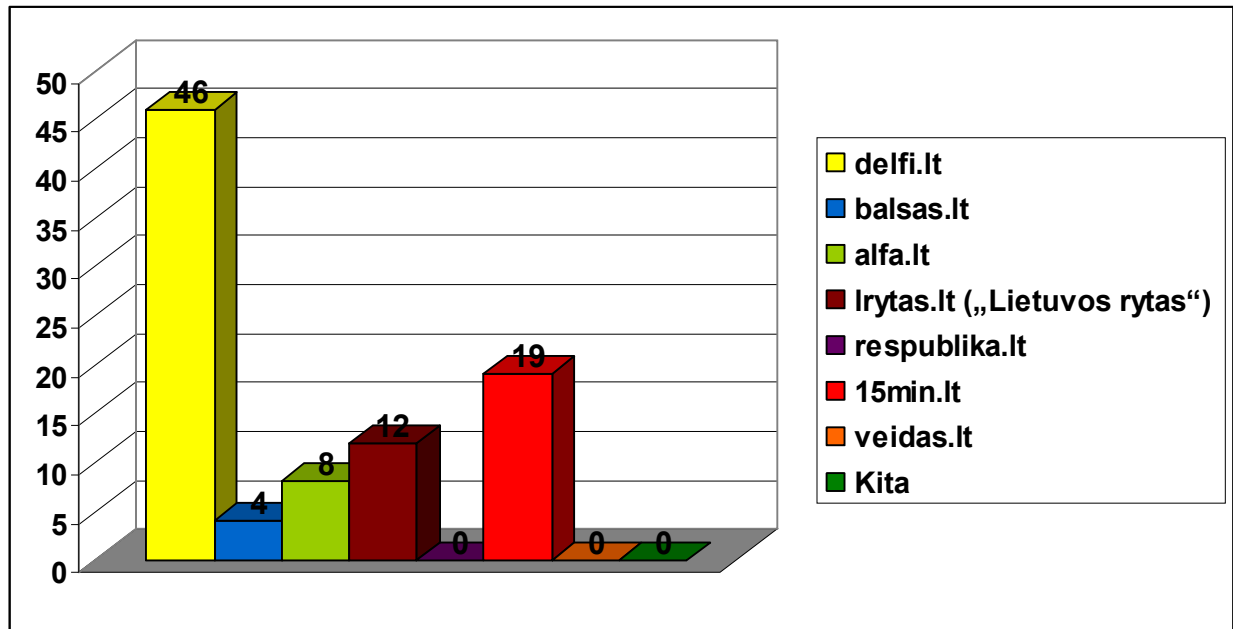
Apibendrinant duomenis apie respondentes reikėtų pažymėti, jog dauguma tyrime dalyvavusių asmenų yra moterys, apklaustųjų amžius yra nuo 18 iki 50 metų. Taip pat reikėtų paminėti, jog daugumos, 87 tiriamųjų, išsilavinimas yra aukštesnis nei vidurinis t.y. aukštasis neuniversitetinis (30 respondentų) arba aukštasis universitetinis (57 respondentai).

5. 2. Respondentų lankymosi lietuviškuose naujienų portaluose įpročiai

Norint išsiaiškinti respondentų lankymosi internetiniuose naujienų tinklalapiuose įpročius buvo pateikti du klausimai: kokiame Lietuvos informaciniame interneto portale jie lankosi, taip pat kokios tematikos naujienas skaito dažniausiai.

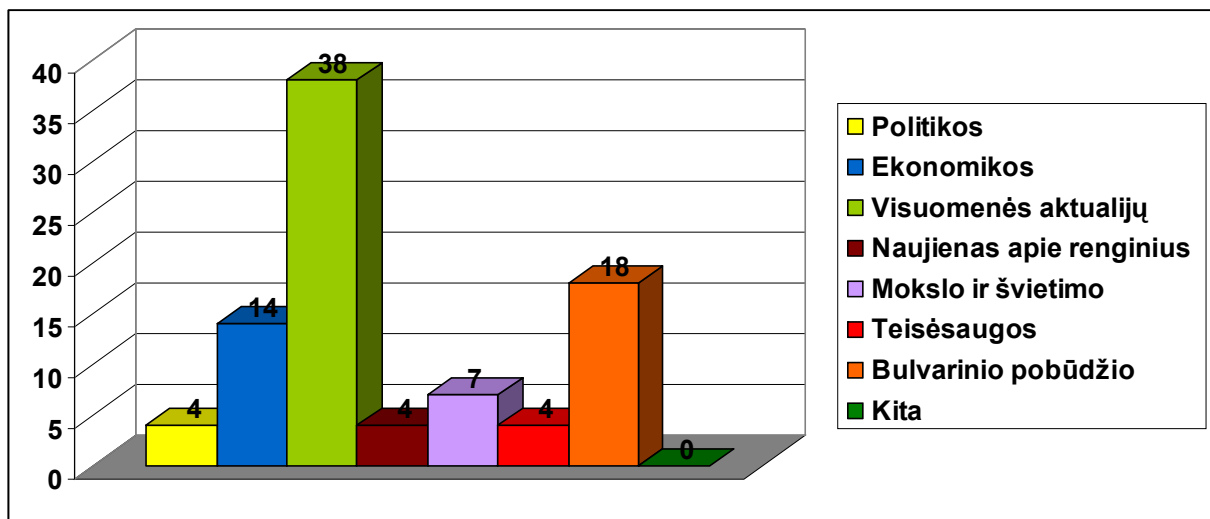
Respondentų buvo prašoma pasirinkti tik vieną internetinį naujienų portalą, kuriame jie dažniausiai lankosi ir skaito naujienas. Taip pat neradus tinkamo varianto įrašyti savo. Paveiksle (žr. 8 pav.) matome, jog apklaustieji renkasi naujienų portalą „delfi.lt“, tai pažymėjo 46 respondentai. 4 tiriamieji nurodė portalą „balsas.lt“, 8 respondantai – „alfa.lt“, 12 respondentų – „lrytas.lt“. Naujienų portalą „republika.lt“ ir „veidas.lt“ nepasirinko nei vienas tiriamasis. Pagal gautus atsakymus

matome, jog antras pagal populiarumą naujienų portalas yra „15min.lt“, jį nurodė 19 tiriamųjų. Nei vienas respondentas neįrašė kito naujienų portalo, kuriame lankosi dažniausiai.

8. pav. Populiariausi informaciniai interneto portalai

Gilinantį į respondentų lankymosi lietuviškuose naujienų portaluose įpročius, buvo svarbu išsiaiškinti kokios tematikos naujienas jie skaito dažniausiai (žr. 9 pav.). Tiriamųjų buvo prašoma pažymėti, tik vieną, jiems tinkantį atsakymą, taip pat neradus tinkamo įrašyti savo (žr. 9 pav.). 38 tiriamieji nurodė, jog dažniausiai skaito „visuomenės aktualijas“, antroji pagal populiarumą sritis – „bulvarinio pobūdžio“ naujienos, jas pažymėjo 18 tiriamųjų. Taip pat aktuali ir skaitoma tema „ekonomika“, ją pasirinko 14 respondentų. Trys tematikos sulaukė vienodo respondentų skaičiaus, po 4 tiriamuosius pažymėjo „politiką“, „naujienas apie renginius“ ir „teisėsaugą“. Nei vienas respondentas neįrašė kitos tematikos, kuri jam būtų aktuali.

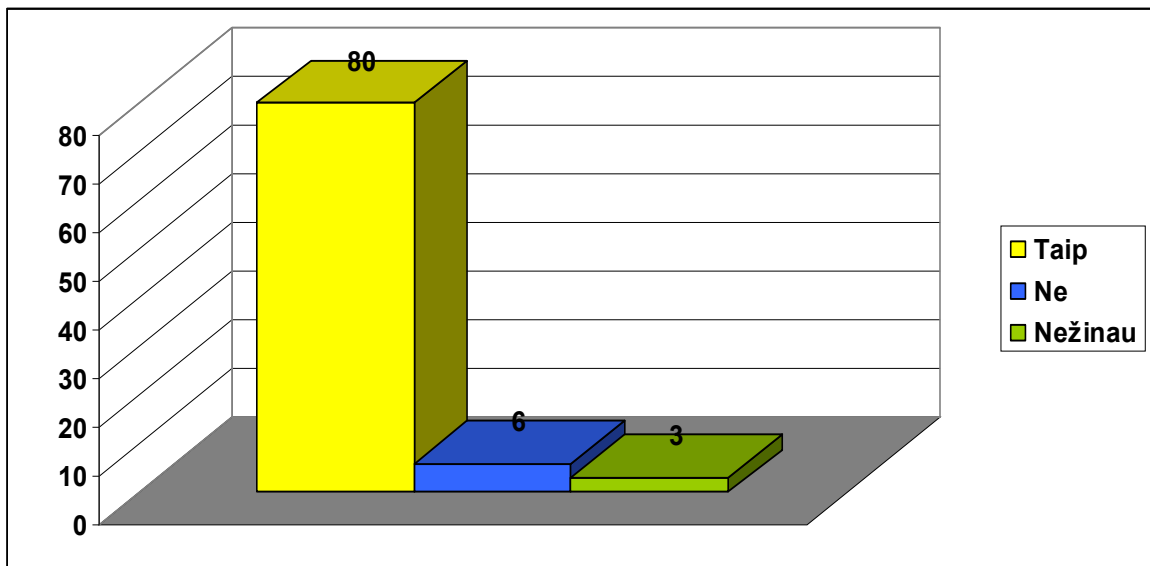
9. pav. Populiariausios tematikos informaciniuose interneto portaluose

Apibendrinat atsakymus į klausimus susijusius su tiriamųjų lankymosi internetiniuose naujienų portaluose įpročiais galima teigti, jog yra lankomasi naujienų portaluose „delfi.lt“ (46 respondentai), „15min.lt“ (19 respondentų) ir „lrytas.lt“ (12 respondentų), o populiariausios naujienų kategorijos – „visuomenės aktualijos“ (38 respondentai) ir „bulvarinio pobūdžio“ publikacijos (18 respondentų).

5.3. Požiūris į informaciją, randamą lietuviškuose naujienų portaluose

Išsiaiškinus tiriamųjų lankymosi internetiniuose portaluose įpročius svarbu sužinoti požiūrį į informaciją, kurią tiriamieji randa t.y. skaito.

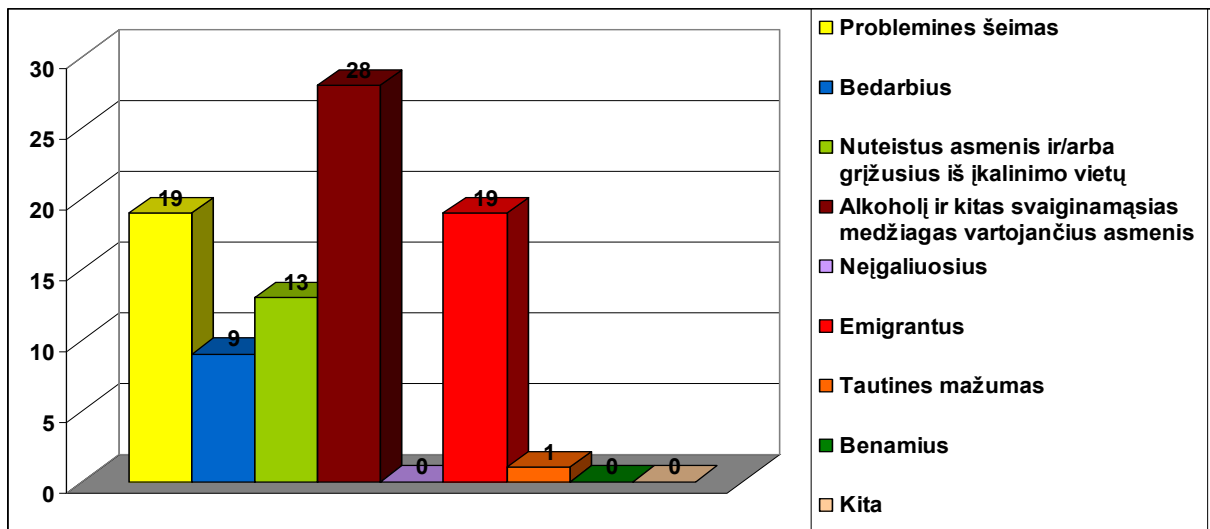
Respondentų buvo klausama, ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai turi įtakos formuojant skaitytojo nuomonę apie tam tikras socialines grupes, reiškinius, situaciją šalyje? Gauti rezultatai (žr. 10 pav.) atskleidė, jog 80 respondentų mano, kad lietuviškuose naujienų portaluose pateikiami straipsniai turi įtakos formuojant nuomonę. 6 tiriamieji pasirinko atsakymą „ne“ t.y. įtakos neturi ir 3 respondentai pažymėjo, jog „nežino“.

10. pav. Informacinių portalų įtaka formuojant skaitytojo nuomonę

Taigi galima teigti, jog respondentų nuomone, viena iš elektroninės žiniasklaidos rūšių: informaciniai naujienų portalai daro įtaką formuojant skaitytojo nuomonę apie tam tikras socialines grupes, reiškinius, situaciją šalyje.

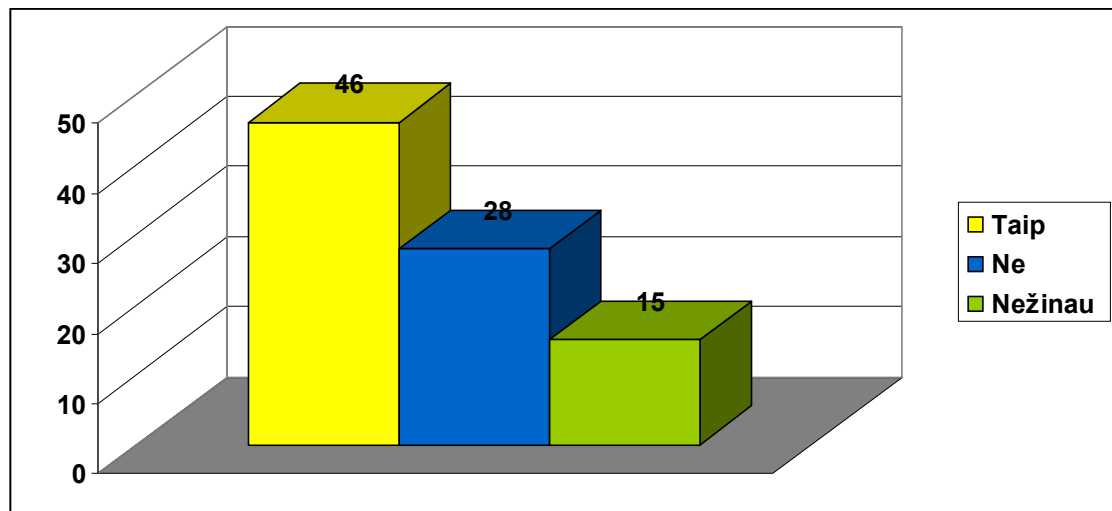
Respondentų buvo prašoma pasirinkti tik vieną socialinę grupę, apie kurią jų nuomone daugiausia straipsnių lietuviškuose internetiniuose naujienų portaluose (žr. 11 pav.). 28 apklaustieji mano, jog daugiausia informacijos apie „alkoholį ir kitas svaiginamąsias medžiagas vartojančius asmenis“. Po 19 apklaustų pasirinko dvi socialines grupes „problemės šeimas“ ir „emigrantus“. Dar viena grupė, apie kurią apklaustieji randa straipsnių naujienų portaluose „bedarbiai“, šį atsakymą pasirinko 9 respondentai. Apie „nuteistuosius asmenis ir/arba grįžusius iš įkalinimo vietų“ nemažai straipsnių aptinka 13 apklaustųjų. Tik vienas asmuo pažymėjo, jog portaluose gausu straipsnių apie „tautines mažumas“. Nei vienas tiriamas nemano, jog naujienų portaluose yra dažni straipsniai apie „neįgaliuosius“ ir „benamius“. Taip pat nebuvo įrašytas joks kitas variantas specialiai tam paliktoje vietoje.

11. pav. Socialinės grupės apie kurias daugiausia straipsnių informaciniuose portaluose

Tiriamųjų atsakymai į šį klausimą leidžia daryti prielaidą, jog informaciniuose naujienų portaluose daugiausia publikacijų susijusių su šiomis socialinės rizikos grupėmis: alkoholi ir kitas svaiginamąsias medžiagas vartojančius asmenis (28 respondentai), emigrantus (19 respondentų) bei problemines šeimas (19 respondentų). Tačiau visiškai nėra, anot apklaustųjų, publikacijų apie neįgaliuosius ir benamius.

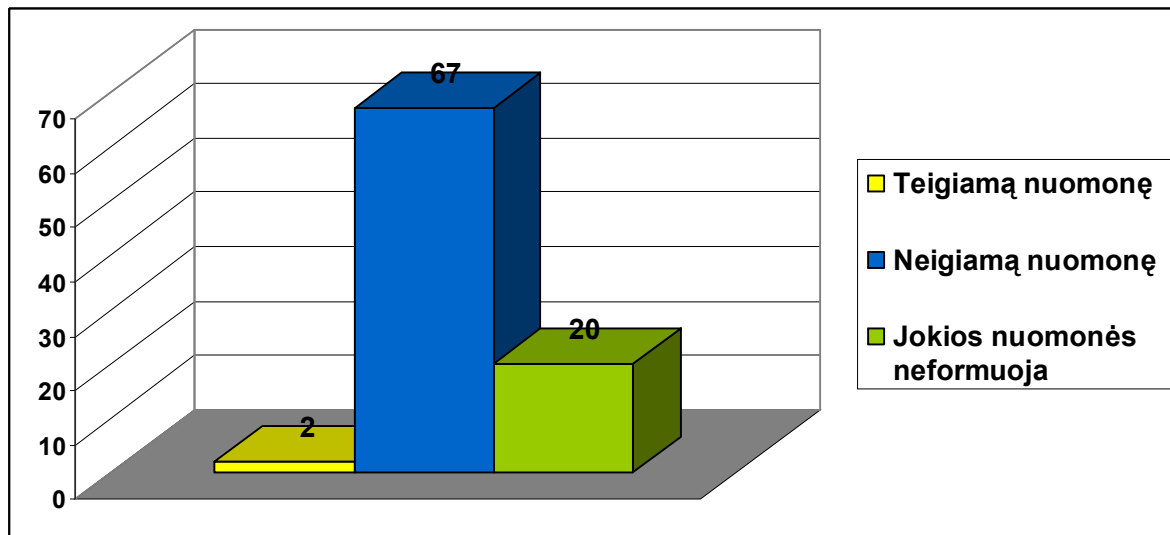
Respondentų buvo prašoma atsakyti, ar jie pastebi tendencingų straipsnių, nukreiptų į vieną ar kitą socialinę grupę (žr. 12 pav.). 46 tiriamieji nurodė, jog jie pastebi tokių publikacijų, 28 atsakė „ne“ t.y. tokių straipsnių nepastebi, ir 15 apklaustųjų pasirinko atsakymą „nežinau“.

12. pav. Tendencingų straipsnių apie socialines grupes dažnumas informaciniuose portaluose

Pažymėti atsakymai atskleidė, jog daugiau nei pusė apklaustųjų (46 respondentai) pastebi tendencingus straipsnius apie tam tikras socialines grupes.

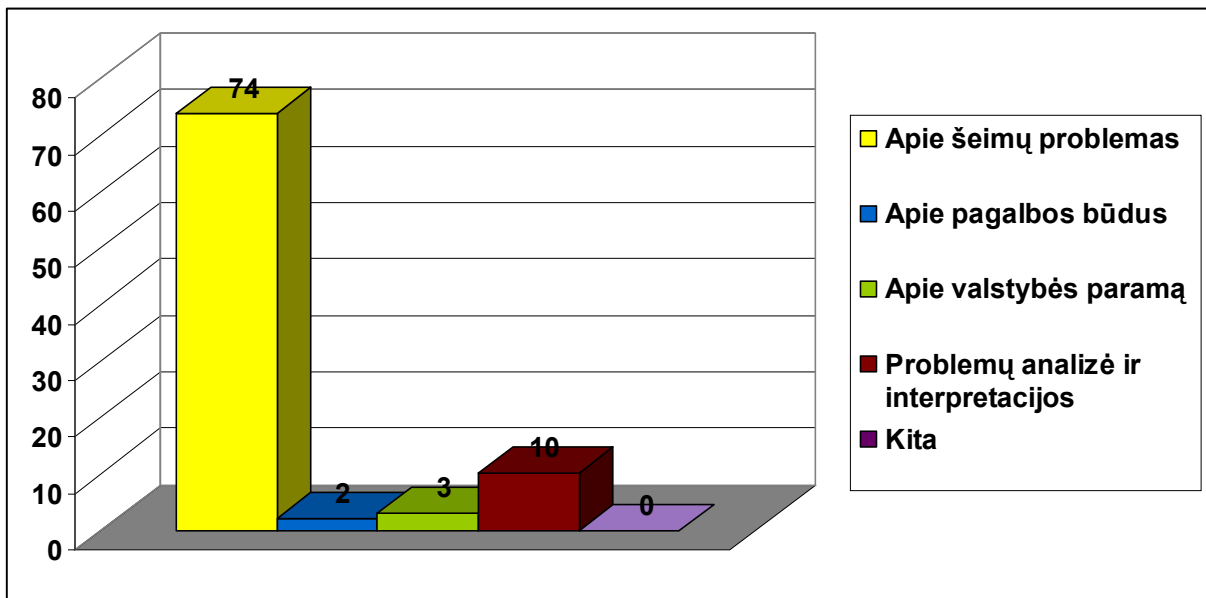
Tyrimo buvo siekiama išsiaiškinti respondentų požiūrį, kokią nuomonę apie problemines šeimas formuoja internetiniai naujienų portalai (žr. 13 pav.). Paprašius tiriamųjų pažymėti vieną iš galimų atsakymų 67 respondentai nurodė, jog yra formuojama „neigiama nuomonė“, 20 tiriamųjų mano, jog internetiniai naujienų portalai apie problemines šeimas „jokios nuomonės neformuoja“. 2 respondentai nurodė, jog yra formuojama „teigiama nuomonė“.

13. pav. Nuomonė, kurią formuoja informaciniai portalai apie problemines šeimas

Apibendrinant galima teigti, jog internetiniuose naujienų portaluose pateikiamos publikacijos apie problemines šeimas visuomenėje formuoja neigiamą nuomonę.

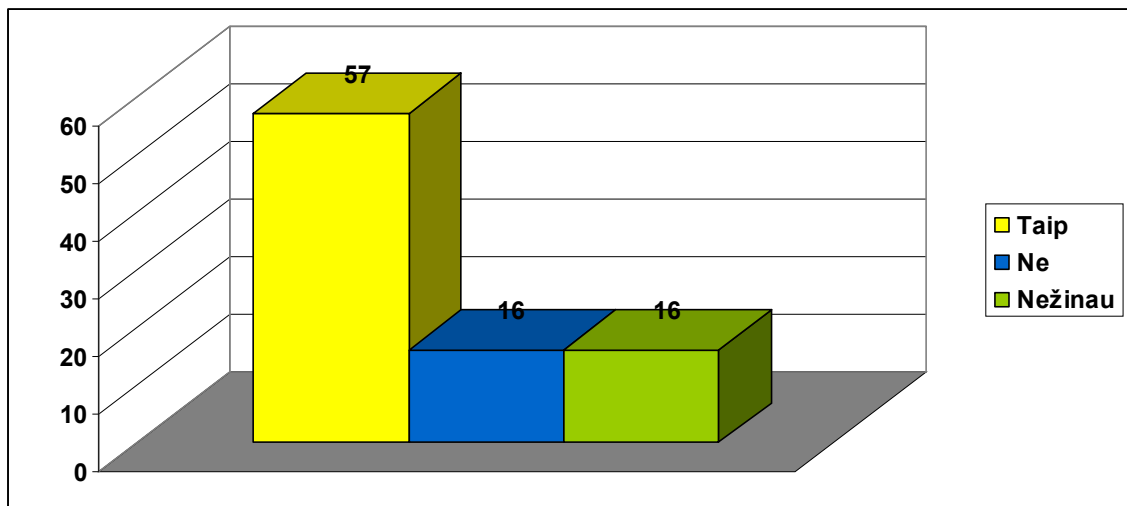
Išsiaiškinę straipsnių tendencingumą ir nuomonę, kurią formuoja internetiniai naujienų portalai apie problemines šeimas, respondentų buvo prašoma atsakyti: kokios informacijos apie problemines šeimas informaciniuose portaluose daugiausia? Leidžiant pasirinkti, tik vieną, jiems labiausiai tinkantį atsakymą, o neradus reikiamo, įrašyti savo (žr. 14 pav.). 74 respondentai, nurodė, jog daugiausia jie pastebi straipsnius apie šeimų problemas. 10 respondentų, pažymėjo, jog gausu straipsnių, kuriuose „analizuojamos problemos ir pateikiamos įvairios situacijų interpretacijos“. 2 tiriamieji nurodė, jog daug yra rašoma apie „pagalbos būdus“ probleminėms šeimoms, 3 respondentai mano, jog galima rasti publikacijų apie „valstybės paramą“. Nei vienas apklaustasis neįrašė kitokio atsakymo specialiai tam paliktoje vietoje.

14. pav. Informacijos pasiskirstymas apie problemines šeimas informaciniuose portaluose

Apibendrinant šio klausimo atsakymus galima teigti, jog internetiniuose naujienų portaluose gausu publikacijų apie socialinės rizikos šeimų problemas (74 respondentai), taip pat rašinių, kur pateikiamos problemų analizės ir interpretacijos (10 respondentų).

Tiriamųjų buvo prašoma atsakyti į klausimą: ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai apie problemines šeimas jums neatrodo turintys „neigiamą atspalvį“, pasirenkant vieną iš duotų variantų (žr. 15 pav.). 57 respondantai teigia, jog publikacijose apie problemines šeimas yra formuojama neigiama nuomonė t.y. straipsniai turi „neigiamą atspalvį“. Vienodas skaičius tiriamųjų t.y. po 16 teigia, jog „neigiamo atspalvio“ nėra arba jie tiesiog „nežino“.

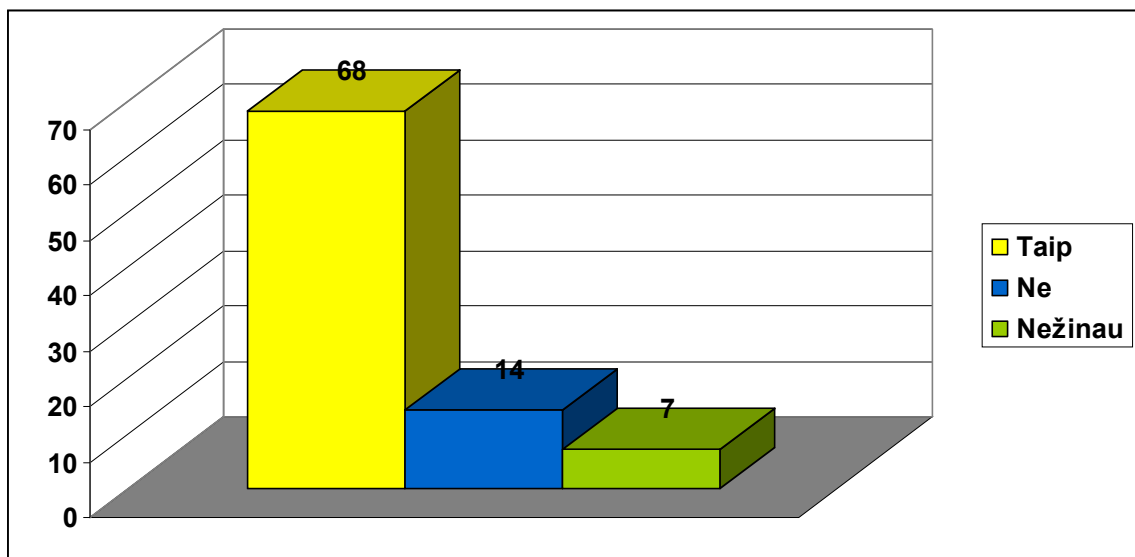
15. pav. Straipsnių turinčių „neigiamą atspalvį“ apie problemines šeimas dažnumas informaciniuose portaluose

Apibendrinant respondentų atsakymus į klausimus susijusius su požiūriu į informaciją, randamą internetiniuose naujienų portaluose paaiškėjo, jog ši žiniasklaidos priemonė daro įtaką formuojant nuomonę apie tam tikras socialines grupes bei reiškinius. Socialinės grupės apie kurias respondentai randa daugiausia rašinių yra alkoholi ir kitas svaiginamąsias medžiagas vartojantys asmenys (28 respondentai), emigrantai (19 respondentų) bei probleminės šeimos (19 respondentų). Šiuose straipsniuose, respondentų teigimu, analizuojamos problemos (74 respondentai) ir pateikiamos įvairios interpretacijos (10 respondentų). Taip pat reiktų pažymėti, jog respondentų nuomone, publikacijos apie problemines šeimas, pateikiamos naujienų portaluose, turi „neigiamą atspalvį“ ir visuomenėje formuoja neigiamą nuomonę apie šią socialinę grupę.

5.4. Probleminių šeimų stereotipai minėtuose naujienų portaluose

Paskutinė anketinės apklausos dalis skirta tirti stereotipus ir jų daromą įtaką. Respondentams buvo užduoti trys klausimai susiję su stereotipais apie problemines šeimas internetiniuose naujienų portaluose.

Respondentų buvo klausama: ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai apie problemines šeimas kuria stereotipus visuomenėje? Iš paveikslo (žr. 16 pav.) matome, jog 68 respondentai, pasirinko atsakymą „taip“ t.y. naujienų portaluose publikuojami straipsniai kuria stereotipus apie problemines šeimas. 14 respondentų pasirinko atsakymą „ne“, jų nuomonę stereotipai nekuriami, ir 7 tiriamieji nurodė, jog negali atsakyti t.y. „nežino“.

16. pav. Galimas stereotipų egzistavimas apie problemines šeimas informaciniuose portaluose

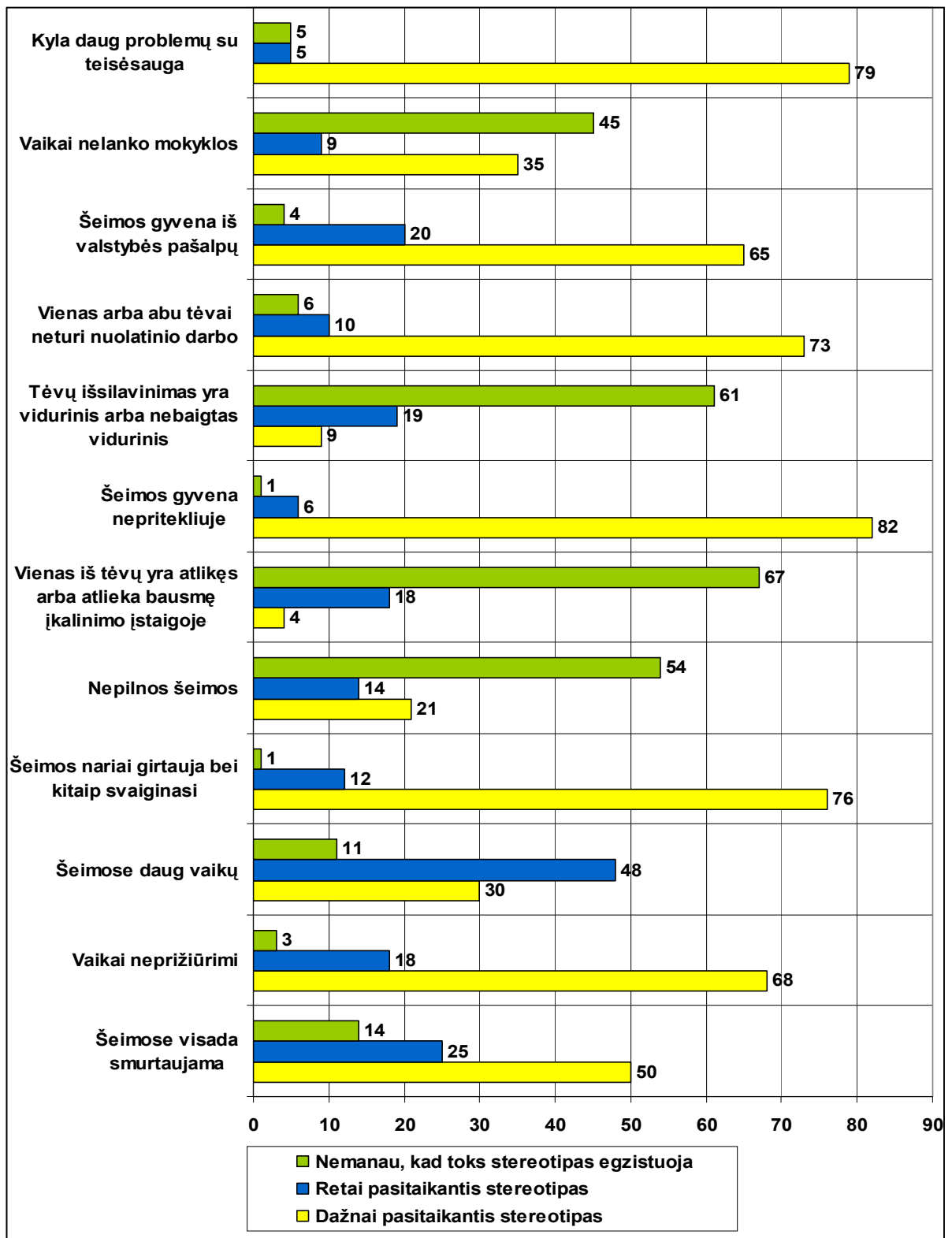
Gauti atsakymai leidžia daryti prielaidą, jog informaciniai naujienų portalai kuria stereotipus apie problemines šeimas.

Žiniasklaidoje gausu įvairių publikacijų apie šią socialinę grupę, taip pat gausu ir stereotipų. Tačiau vieni stereotipai pasitaiko dažniau, kiti – rečiau. Respondentams buvo pateikta 12 galimų stereotipų (žr. 17 pav.) apie problemines šeimas ir prašoma pasirinkti vieną iš galimų variantų t.y. „nemanau, kad toks stereotipas egzistuoja“, „retai pasitaikantis stereotipas“, „dažnai pasitaikantis stereotipas“.

Respondentų atsakymai į šį klausimą parodė, jog visi pateikti stereotipai apie problemines šeimas dažniau ar rečiau, tačiau yra sutinkami naujienų portaluose.

82 tiriamieji mano, jog stereotipas, kad probleminės šeimos gyvena nepritekliaje, labai dažnas taip pat, kad kyla daug problemų su teisėsauga – 79 apklaustieji, šeimos nariai girtauja ir kitaip svaiginasi – 76 respondentai, ir 68 apklaustieji įsitikinę, jog tokiose šeimose augantys vaikai yra neprižiūrimi.

Analizuojant duomenis paaiškėjo, jog kai kurie stereotipai pasitaiko retai. Galima pateikti keletą pavyzdžių: šeimose daug vaikų – nurodė 48 tiriamieji, šeimose visada smurtaujama – šį atsakymą pažymėjo 25 respondentai, šeimos gyvena iš valstybės pašalpų – 20 apklaustųjų. 19 atsakiusių yra įsitikinę, jog stereotipai tėvų išsilavinimas yra vidurinis arba nebaigtas vidurinis, 18 – kad vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalnimo įstaigoje. Reikėtų pažymėti, jog pastaruosius du stereotipus dauguma respondentų paminėjo, kaip apskritai neegzistuojančius. Tai pažymėjo 61 ir atitinkamai 67 apklaustieji. Atsakymai į šį klausimą taip pat atskleidė, jog respondentų nuomone stereotipas, kad vaikai nelanko mokyklos ir probleminės šeimos būtinai yra nepilnos šeimos – neegzistuoja. Tai pažymėjo 45 ir atitinkamai 54 tiriamieji.

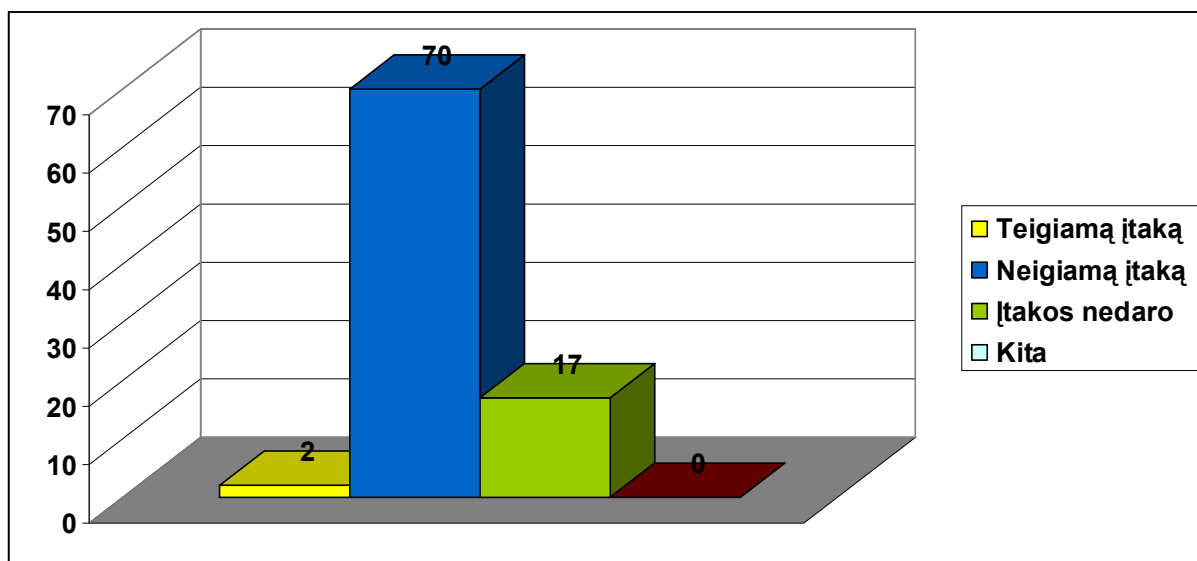

17. pav. Stereotipų apie problemines šeimas dažnumas informaciniuose portaluose

Apibendrinant atsakymus galima teigti, jog visi 12 stereotipų, pateiktų šiame klausime, buvo nurodyti kaip egzistuojantys įvairiose publikacijose apie problemines šeimas. Vienas dažniausiai

sutinkamų stereotipų, respondentų nuomone, kad probleminės šeimos gyvena nepritekliaje (82 respondentai). Reikėtų paminėti, jog stereotipas, kad vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę kalnimo įstaigoje, 67 tiriamųjų nuomone neegzistuoja.

Išsiaiškinus respondentų nuomonę apie egzistuojančius stereotipus internetiniuose naujienų portaluose svarbu sužinoti, kokią įtaką jie daro pačioms probleminėms šeimoms. 70 respondentų, teigia jog sukurti stereotipai daro neigiamą įtaką, 17 įsitikinę, jog jie nedaro jokios įtakos visuomenėje. Tik 2 apklaustieji pažymėjo, jog egzistuojantys stereotipai daro teigiamą įtaką. Respondentams taip pat buvo sudaryta galimybė įrašyti savo atsakymą, tačiau ja nei vienas apklaustasis nepasinaudojo.

18. pav. Stereotipų daroma įtaka probleminėms šeimoms

Išanalizavus respondentų atsakymus apie probleminių šeimų stereotipus informaciniuose portaluose paaiškėjo, kad stereotipai yra kuriami ir jie daro neigiamą įtaką šiai socialinei grupei. O stereotipas „šeimos gyvena nepritekliaje“ paminėtas 82.

Apibendrinant duomenis surinktus anketinės apklausos metodu galime teigti, jog respondentai dažniausiai lankosi internetiniame naujienų portale „delfi.lt“ (46 respondentai) ir skaito publikacijas susijusias su „visuomenės aktualijomis“ (38 respondentai). Apklaustųjų nuomone, informaciniuose portaluose pateikiamos publikacijos turi įtakos formuojant visuomenės nuomonę (80 respondentų), o socialinė grupė apie kurią pastebima daugiausia publikacijų yra alkoholi ir kitas svaiginamąsias medžiagas vartojantys asmenys (28 respondentai). Respondentai taip pat pastebi tendencingus straipsnius apie vieną ar kitą socialinę grupę ir jų daromą įtaką vertina neigiamai (67 respondentai). Tyrimas taip pat atskleidė, jog straipsniuose apie problemines šeimas daugiau pateikiama informacijos apie problemas su kuriomis jos susiduria (74 respondentai). Tiriamieji mano,

jog informaciniuose portaluose pateikiami rašiniai apie šią socialinę grupę dažnai turi „neigiamą atspalvį“ (57 respondentai) ir kuria stereotipus visuomenėje. Populiariausi stereotipai apie problemines šeimas egzistuojantys internetiniuose naujienų portaluose yra šie: „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“ (76 respondentai), „šeimos gyvena nepritekliaje“ (82 respondentai) ir „kylą daug problemų su teisėsauga“ (79 respondentai). Respondentai taip pat įsitikinę, jog sukurti stereotipai daro neigiamą įtaką probleminėms šeimoms.

VI. NAUJIENŲ PORTALO „DELFI.LT“ PUBLIKACIJŲ APIE PROBLEMINES ŠEIMAS TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS IR ANALIZĖ

Anketinė apklausa atskleidė, kokie stereotipai apie problemines šeimas, respondentų nuomone, pasitaiko dažniausiai internetiniuose naujienų portaluose (žr. lent.). Informaciniame portale „delfi.lt“ buvo ieškoma tų pačių stereotipų, kurie buvo pateikti respondentams anketinės apklausos metus. Susumavus duomenis paaiškėjo, kad 82 respondentai teigia, jog dažniausias stereotipas yra – „šeimos gyvena nepritekliuje“, tačiau analizuojant publikacijas buvo rasti 2 rašiniai. Tiriamųjų nuomone, antras pagal populiarumą stereotipas – „kyla daug problemų su teisėsauga“ tai pažymėjo 79 respondentai, tačiau analizuojamose publikacijose nebuvo rasta straipsnių, kur egzistotų minėtas stereotipas apie problemines šeimas. Ieškant stereotipų publikacijose, dažniausiai (22 rašiniuose) minima, kad „šeimose visada smurtauja“, anketinėje apklausoje 50 respondentų mano, kad šis stereotipas egzistuoja, ir remiantis tiriamųjų nuomone, jis yra 7 pagal populiarumą. Nors apklaustieji pažymėjo visus 12 stereotipų, kaip dažniau ar rečiau sutinkamus internetiniuose naujienų portaluose, tačiau analizuojant publikacijas be jau minėto stereotipo „kyla daug problemų su teisėsauga“, taip pat nebuvo rasta šių: „šeimos gyvena iš valstybės pašalpų“ (65 respondentai mano, kad jis egzistuoja ir yra 6 pagal populiarumą), „vaikai nelanko mokyklos“ (35 tiriamieji įsitikinę, kad stereotipas egzistuoja ir yra 8 pagal populiarumą).

Lentelė. Stereotipų pasiskirstymas

Eil. nr.	Stereotipas	Respondentų vertinimas pagal stereotipo populiarumą	Publikacijų skaičius, kuriose minimas stereotipas
1.	Šeimos gyvena nepritekliuje	82	2
2.	Kyla daug problemų su teisėsauga	79	0
3.	Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi	76	15
4.	Vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo	73	2
5.	Vaikai neprižiūrimi	68	5
6.	Šeimos gyvena iš valstybės pašalpų	65	0
7.	Šeimose visada smurtauja	50	22

Lentelės tęsinys kitame puslapyje

8.	Vaikai nelanko mokyklos	35	0
9.	Šeimose daug vaikų	30	2
10.	Nepilnos šeimos	21	2
11.	Tėvų išsilavinimas yra vidurinis Šeimose visada smurtaujama arba nebaigtas vidurinis	9	1
12.	Vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje	4	1

Apibendrinant galima pasakyti, jog ne visi stereotipai, kuriuos respondentai įvardijo kaip egzistuojančius internetiniuose naujienų portaluose buvo rasti rašiniuose informaciniame naujienų portale „delfi.lt“

Analizuojant naujienų portale „delfi.lt“ pateikiamus straipsnius iš 1217 rašinių (priedas nr. 3) buvo rastos 27 publikacijos, kuriose aprašomos probleminės šeimos. Galima teigti, jog straipsniuose dažniausiai aptinkama daugiau nei vienas stereotipas apie šią rizikos grupę.

22 publikacijose buvo rašoma apie smurtą šeimose. Pavyzdžiui sausio 16-17 dienomis pasirodė dvi publikacijos: „Per mėnesį: beveik 3,5 tūkst. pranešimų apie smurtą šeimoje, pradėti 1149 ikiteisminiai tyrimai“ ir „Nepigi kova su smurtu“. Jose aprašoma dabartinė situacija Lietuvoje ir pateikiama statistika: „Pradėtuose ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su smurtu artimoje aplinkoje, 839 įtariamieji yra vyrai, 46 įtariamiosios yra moterys, 3 įtariamieji yra nepilnamečiai.“, arba „Tendencijos nekinta: žmonės smurtauja kaip ir anksčiau. Gilesnių išvadų daryti kol kas negalime, nes praėjo nedaug laiko“, – teigė Lietuvos policijos Komunikacijos skyriaus vyresnioji specialistė Lina Nemeikaitė.“

Sausio 7 dieną pasirodė net 2 straipsniai, kuriuose minimas smurtas šeimoje: „Lietuvoje pradėta beveik 1,5 tūkst. ikiteisminių tyrimų dėl smurto šeimose“ ir „Smurtą jau patyrė 1288 moterys, 188 vyrai ir 143 vaikai“. Pastaruosius rašinius galima pavadinti žurnalistų manipuliacija skaičiais, kai gavus tam tikrus duomenis iš policijos komisariatų bandoma „išspausti“ kuo daugiau naudos t.y. parašyti, kiek galima daugiau straipsnių. Tokią išvadą galima daryti išanalizavus abiejų publikacijų turinį, pirmojo tekstas: „Nuo smurto nukentėjo 1 tūkst. 288 moterys, 188 vyrai ir 143 vaikai, antradienį pranešė Policijos departamentas.“, atitinka antrojo straipsnio pavadinimą su keliais pakeistais žodžiais – „Smurtą jau patyrė 1288 moterys, 188 vyrai ir 143 vaikai“.

Rašinių, kuriuose galima atrasti tik vieną stereotipą mažuma – 7 straipsniai, dažniausiai pasitaikanti stereotipų kombinacija: smurtas šeimose ir girtavimas bei kitoks svaiginimasis. Tokių publikacijų buvo rasta net 14. Galima pateikti keletą pavyzdžių. Sausio 18 dienos straipsnyje

pavadintame „Galvosūkis teismui: susituokę ar ne?“ rašoma: „Dar po kelių dienų moteris pateko į ligoninę. Jos draugės pasakojo iš bičiulės girdėjusios, kad ši buvusio vyro buvo tampoma už plaukų ir trankoma galva į krosnį. <...> Kiti tvirtino, kad pasigėręs jis ją mušdavo, jog apie tai pasakojo telefonu, tačiau bičiulės mėlynės ant jos veido nematė, tik pastebėjo, kad akys atrodė neišprastai.“

Atvejų, kada šeimos smurtautojas yra neblaivus pasitaiko dažnai, tai byloja rašinys „Namuose smurtaujantys girtuokliai teisiame pagreitinto proceso tvarka“. Šioje publikacijoje gausu pavyzdžių, kada sutuoktinis ar sugyventinis apsvaigęs nuo alkoholio ar kitų medžiagų pakelia ranką prieš savo šeimos narius: „Sūnų smaugęs ir spyręs žmonai į koją su neužgijusia po operacijos žaizda – abiem sukėlęs didelį skausmą, smurtautojas per dvi dienas sulaukė bausmės – jam vieneriems metams apribota laisvė, uždrausta lankytis pas nukentėjusius šeimos narius.“, arba „Nuo neblaivaus gyvenimo draugo smūgių nukentėjusi rokiškietė sakė nebenorinti, kad ne kartą smurtavęs vyriškas gyventų kartu su ja ir vaikais.“ Dar viena publikacija pavadinta „Moterį vyras mušė pjūkle ir plaktuku“ pasakoja, jog „Vilniuje, Antakalnio gatvėje, bute, išgertuvių metu vyriškas pjūkle ir plaktuku sužalojo bei sumušė A. B.“ Dar vienas rašinys, kuriame aprašomas ne fizinis smurtas prieš šeimos narius, bet psichologinis, publikuotas vasario 11 dieną – „Smurtas karininko sutuoktinės gyvenimą pavertė pragaru“ teigiama: „Keturi vaikus auginanti 34 metų anglų kalbos mokytoja teigia, kad bendraamžis vyras naudoja psichologinį smurtą prieš vyriausiąjį sūnų ir ją pačią. <...> keturių vaikų motina tvirtina, jog didžiausia šeimos problema, kad vyras myli tris jaunesniuosius vaikus, o vyriausiąjį sūnų atstumia, užgaulioja, žemina. Berniukui prireikė psichologų pagalbos.“

Remiantis statistika, dažniausiai šeimose smurtauja vyrai, tačiau pasitaiko pavienių atvejų, kai jie tampa aukomis. Toks atvejis aprašomas vasario 12 dienos publikacijoje pavadintoje „Moteris su peiliu rankoje grasino papjauti savo vyrą“, kurioje teigiama, kad „neblaivi 57 metų sutuoktinė panaudojo psichologinį ir fizinį smurtą prieš jį, t. y. virtuvėje paėmė peilį ir grasino, kad papjaus.“

Analizuojant publikacijas paaiškėjo, jog smurtauja ne tik prieš sutuoktinius ar gyvenimo draugus, neretai nukenčia ir vaikai: „<...>neblaivus vyras konflikto metu pastūmė savo sūnų, kuris atsitrenkė galva į lovos medinį atlošą.“ Apie tai daugiau rašoma rašinyje pavadintame „Utenoje nuo tėvo nukentėjo vos metukų sulaukęs mažylis“. Iš pateiktos informacijos sunku spręsti ar vaikas toje šeimoje buvo neprižiūrimas, ir taikyti šio stereotipo negalima.

Dar viena stereotipų kombinacija, kurią buvo galima aptikti 11 rašinių, tai smurtas prieš vaikus ir jų nepriežiūra. Ypač išsiskyrė publikacija pavadinta „Motina septynmetę primušė diržu ir naktį išvarė iš namų“. Tai nutiko vasario 2 dieną, „kėdainietė namuose sumušė savo 7-metę dukrą, suduodama su diržu smūgius į įvairias kūno vietas. Vėliau mergaitę išvarė iš namų. Ji buvo rasta namo laiptinėje.“ Apie smurtautoją motiną ir žiaurų elgesį su vaikais rašoma ir vasario 8 publikacijoje pavadintoje „Vaikų košmaras namuose: neiškentę motinos patyčių vaikai išsikvietė policiją“. Šiame

rašinyje rašoma, jog „apie sumuštus vaikus policija pranešimą gavo apie 18 val. – bendruoju pagalbos telefonu paskambinęs verkiantis berniukas pasakė, kad namuose siautėja girta motina su tėvu. <...> Paašškėjo, kad smurtą patyrė 16 ir 9 metų mergaitės bei 11 metų berniukas. Jie skundėsi, kad juos sumušė motina ir 44 metų vyras (jis yra dviejų jaunesniųjų vaikų tėvas).“ Beje, šioje publikacijoje be dviejų stereotipų: šeimose smurtauja ir vartojamas alkoholis bei kitaip svaiginamasis, aptinkamas ir trečias stereotipas t.y. šeimose daug vaikų. Tai atskleidžia dar viena rašinio ištrauka: „<...>šeima, kurioje iš viso auga šeši vaikai, yra priskirta socialinės rizikos šeimoms, ją stebėdavo socialiniai darbuotojai.“

Tęsiant temą apie neprižiūrimus vaikus, vasario 8 dieną rastas vienas straipsnis pavadintas „Emigrantų vaikams globa būtina“. Jame aprašoma aktuali šiandien problema ir nauja socialinės rizikos grupė, tai šeimos, kuriose vaikai auga vieni be tėvų, nors pastarieji yra įgiję išsilavinimą, nevartoja alkoholio ar kitų svaiginamųjų medžiagų, tačiau uždarbiauja užsienyje. Šiame straipsnyje rašoma, jog „<...> tenka ieškoti tėvų. Kartą teko kreiptis net į teismą. Jei paieškos būna nesėkmingos, o globėjas negali išlaikyti jam patikėtų vaikų, tokiems vaikams gali būti skiriama valstybės parama.“, taip pat „Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, pernai metų pabaigoje Lietuvoje iš viso buvo 2 026 vaikai (1 044 mergaitės ir 1 022 berniukai), kuriems dėl tėvų išvykimo į užsienio valstybes nustatyta globa.“.

Dar vienas egzistuojantis stereotipas, jog socialinės rizikos šeimose vaikai yra neprižiūrimi ir įvairiai – finansiškai, seksualiai ir pan. – išnaudojami, bei kankinami. Reikėtų pabrėžti, jog vaikai iš socialinės rizikos šeimos nebūtinai yra priskiriami socialinės rizikos grupei. Neretai tai būna aukos patėvių ar sugyventinių. Apie tai rašoma vasario 13 dienos publikacijoje pavadintoje „Klaipėdietis seksualiai išnaudojo sugyventinės dukrą“. Rašinyje aprašoma visa situacija, kurioje atspindi smurtas ir svaiginimasis alkoholiu: „<...> būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, pasinaudodamas bejėgiška mažametės nukentėjusiosios būkle, grasindamas ją išvyti iš namų ir tokiu būdu atimdamas galimybę jai priešintis, ne kartą seksualiai išnaudojo savo sugyventinės aštuonmetę dukrą bei ją nesunkiai sužalojo.“ Dar vienas rašinys patvirtinantis stereotipą, jog socialinės rizikos šeimose vaikai yra neprižiūrimi, publikuotas vasario 15 dieną – „Mokyklose daugėja nėsčių paauglių“. Jame rašoma jog, „<...> dažna pastojusios paauglės šeima gyvena skurdžiai, ten vartojamas alkoholis, kai kurios merginos nė nepažįsta savo tėvo ir mato nuolat besikeičiančius mamos partnerius. Todėl jos mano, kad taip ir turi būti, kad tai normalu. Be to, paauglės įdėmiai skaito mergaitėms skirtus žurnalus, kuriuose, atrodo, jos sąmoningai skatinamos kuo anksčiau pradėti lytinį gyvenimą.“

Reikėtų paminėti, jog kai kurie stereotipai buvo aprašomi tik po vieną ar du kartus. Kaip pavyzdį galima pateikti stereotipą, jog probleminėse šeimose vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje (1 straipsnis). Publikacijoje „Ukmergėje dėl vyro nužudyta moteris“ rašoma, jog „artimiausiu metu bus kreipiamasi į teismą dėl kardomosios priemonės skyrimo. V. O.

praeityje teista už vagystes. Pirminiais duomenimis, moteris buvo nužudyta kilus konfliktui dėl vyro.“ Arba stereotipas, jog tokiose šeimose tėvų išsilavinimas yra vidurinis arba nebaigtas vidurinis (1 straipsnis). Rašinyje teigiama: „turėjome faktų, kai vidurinę baigusi mergina trejus metus stovi darbo biržoje, išsilavinimo neturi, darbų jai niekas nesiūlo. Pasiūlėme viešųjų darbų – ji atsisakė, pasipiktino, kad norime priversti dirbti“. Apie tai daugiau galima pasiskaityti vasario 3 dienos rašinyje „Akmenės r. meras: žmogus važinėja penktos klasės BMW, tačiau prašo socialinės pašalpos“.

Apie bedarbybę ir gyvenimą nepritekliuje rastos 4 publikacijos, kuriose rašoma, kad „socialinės atskirties riziką rodančiu laikomas toks užimtumas, kai pilnametis (išskyrus studentus) per metus dirba tik 20 proc. potencialaus darbo laiko. Lietuvoje 9,2 proc. gyventojų priskirti šiai rizikos grupei.“, publikacija pavadinta „Lietuva – tarp ES šalių, kur didžiausia skurdo ir atskirties grėsmė“. Arba dar viena publikacija, kurioje be sunkios materialinės padėties aprašomas ir smurtas šeimoje. Rašinyje „Žmonos veidą nudegino puodo dangčiu“ pasakojama, jog „<...> (vyras) grįžo iš darbo namo labai piktas, nes jį išleido nemokamų atostogų. Kaltinamasis yra vienintelis šeimos maitintojas. <...> kaltinamasis grįžo vėl neblaivus, netruko išsiiebtį naujas konfliktas. Šįkart jis priėjo prie gaminančios valgį žmonos, paėmė karštą puodo dangtį, priglaudė jį prie veido, dar kartą – prie kaklo ir apdegino nukentėjusiosios veidą.“

Nors anketinės apklausos metu respondentai pažymėjo aptinkantys publikacijų, kuriose vyrauja kiti stereotipai, tokie kaip: probleminėse šeimose vaikai nelanko mokyklos arba socialinės rizikos šeimoms kyla daug problemų su teisėsauga. Tačiau rašinių konkrečiai ir aiškiai, o ne menamai aprašančių tokias situacijas analizuotu laikotarpiu nerasta.

Apibendrinant galima sakyti, jog straipsnių apie problemines šeimas galima aptikti internetiniuose naujienų portaluose. Tyrimas atskleidė, jog per mėnesį laiko naujienų portale „delfi.lt“ iš 1217 rašinių pasirodė 27 publikacijos šia tema. Dažniausiai pasitaikantis stereotipas apie problemines šeimas – „šeimose visada smurtaujama“, jis rastas 22 publikacijose, antras pagal dažnumą stereotipas aptiktas straipsniuose – „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“, 15 publikacijų. Tačiau kaip jau minėta, rašinių, kuriuose egzistuoję tik vienas stereotipas – mažuma, pasitaikanti kombinacija tai svaiginimasis alkoholiu ar kitomis medžiagomis, ko pasekoje kyla konfliktai ir smurto protrūkiai (14 straipsnių). Apie neprižiūrimus vaikus galima skaityti 5 rašiniuose, o stereotipai: „vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje“ ir „tėvų išsilavinimas yra vidurinis arba nebaigtas vidurinis“ minimi po vieną kartą. Keturi stereotipas buvo minimi po du kartus t.y. „nepilnos šeimos“, „šeimos gyvena nepritekliuje“, „šeimose daug vaikų“ ir „vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo“. Nors anketinės apklausos metu respondentai išskyrė tokius stereotipus kaip: „vaikai nelanko mokyklos“ ir „kyla daug problemų su teisėsauga“, tačiau atskirų publikacijų šia tema nerasta.

IŠVADOS

Apžvelgus literatūros šaltinius ir apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galime padaryti tokias išvadas:

- Teiginiai perėję tam tikrus virsmo etapus tampa stereotipais ir daro įtaką įvairioms socialinėms grupėms. Socialinės rizikos šeimos, dar vadinamos probleminėmis šeimomis, yra viena iš socialinių grupių apie kurią randama informacijos elektroninės žiniasklaidos priemonėse. Pastaroji žiniasklaidos rūšis yra viena naujausių ir stipriai populiarėjanti.

- Anketinė apklausa atskleidė, jog informaciniuose portaluose pateikiamos publikacijos kuria stereotipus apie problemines šeimas. Respondentų nuomone, informaciniuose naujienų portaluose dažniausiai galima aptikti šiuos stereotipus: „šeimos gyvena nepritekliaje“, „kylą daug problemų su teisėsauga“, „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“, „vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo“ ir „vaikai neprižiūrimi“.

- Išanalizavus informacinio naujienų portalo „delfi.lt“ mėnesio publikacijas paaiškėjo, jog iš 1217 rašinių, 27 rašoma apie problemines šeimas. Šiuose straipsniuose buvo identifikuoti tokie stereotipai: „šeimose visada smurtauja“, „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“ ir „vaikai neprižiūrimi“.

- Tyrimas atskleidė, jog respondentų išsakyta nuomonė anketinės apklausos metu iš dalies prieštarauja gautiems rezultatams analizuojant informacinio naujienų portalo „delfi.lt“ turinį. Respondentai kaip dažniausius stereotipus įvardino „šeimos gyvena nepritekliaje“ ir „kylą daug problemų su teisėsauga“, o turinio analizė atskleidė, jog dažniausi stereotipai - „šeimose visada smurtauja“ ir „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“.

SIŪLYMAI

Remiantis šio tyrimo metu gautais duomenimis ir literatūros analize, galimos rekomendacijos socialinės pagalbos vystymui, dirbant su probleminėmis šeimomis:

- Organizuoti viešas bendruomenių diskusijas, kur būtų aptariama socialinės rizikos šeimų situacija ir pagalbos galimybės.
- Skelbti daugiau teigiamo pobūdžio publikacijų elektroninėje žiniasklaidoje apie socialinės rizikos šeimų situaciją ir pan.
- Parengti projektą: „Mano nauja pradžia“. Tai galėtų būti internetinis dienoraštis, kuriame žurnalistai aprašytų probleminių šeimų sėkmingos socializacijos istorijas su išsamia problemos analize ir suteikta pagalba.

LITERATŪRA

1. **2010-2011 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas**,
<http://www.socmin.lt/index.php?132610553> [žiūrėta 2011 10 11]
2. **Axford B., Huggins R.** New Media and Politics – London: Sage Publications Ltd, 2000. – 240 p. – ISBN 076196200X
3. **Balčytienė, A.** Žiniasklaidos sistemos transformacijos procesai demokratinėje Lietuvoje // habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga; Socialiniai mokslai: Sociologija – Kaunas: VDU leidykla.
http://www.mediastudies.lt/sites/default/files/AB_habilitacijos%20apzvalga090505.pdf [žiūrėta 2011 06 10]
4. **Bogušienė V., Bendorienė A.** Tarptautinių žodžių žodynas – Vilnius: Alma Litera, 2008. – 792 p. – SBN kodas: ISBN 9955-08-100-7
5. **Bulotaitė L.** Narkotikai ir narkomanija. Iliuzijos ir realybė – Vilnius: Tyto alba, 2004. – 222 p. – ISBN 9986-16-350-1
6. **Butvilas T.** Šeimoje netektį patyrusių vaikų socializacija – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. – 192 p. – ISBN 9789955191032
7. **Croteau D.R., Hounes W.D.** The Business of Media: Corporate Media and the Public Interest – London: Sage Publications, 2001. – 320 p. – ISBN 978-0761986409
8. **Dahrendorf R.** Modernusis socialinis konfliktas: esė apie laisvės politiką – Vilnius: Pradai, 1996. – 332 p. – ISBN 1555842089
9. **Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos** (su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gruodžio 17 d.)
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=225359&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2011 11 23]
10. **Enciklopedija Lietuva, I t.** – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008. – 1280 p. – ISBN 978-5-420-01639-8
11. **Giddens A.** Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje – Vilnius: Pradai, 2000. – 315 p. – ISBN 9986850541
12. **Guščinskienė J., Kondrotaitė G.** Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija // Kaunas, 2006
www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274456 [žiūrėta 2011 04 09]
13. **Jeffres L.W.** Mass Media Effects – USA: Waveland Pr Inc, 1997. – 494 p. – ISBN 0881339628

14. **Johnson L. C.** Socialinio darbo praktika – Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2001
15. **Juozapavičius R.** Žiniasklaidos skaidruma. Straipsnių rinkinys // Vilnius, 2007.
http://www.transparency.lt/new/images/ziniasklaidos_skaidrumasw.pdf [žiūrėta 2011 03 15]
16. **Kondrotaitė G.** Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija // Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2006
http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil64/Fil64_09.pdf [žiūrėta 2011 05 02]
17. **Küng L. et al.** The Internet and the Mass Media – London: Sage Publications Ltd, 2008. – 200 p. – ISBN 978-1412947350
18. **Leliūgienė, I.** Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas – Kaunas : Technologija, 2002. – 348 p. – ISBN 9955093439.
19. **Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymas** (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. lapkričio 21 d.). http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=287573 [žiūrėta 2011 05 10]
20. **Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas** (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. sausio 19 d.) http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_que ry=&p_tr2= [žiūrėta 2011 05 10]
21. **Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas** (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. liepos 11 d.) http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_que ry=&p_tr2= [žiūrėta 2011 05 10]
22. **Lippmann, W.** Public Opinion – New York: Free Press. 1922. – 288p. – ISBN 978-0684833279
23. **Livingstone S., Lievrouw L.** A New Media – USA: University of California, 2009. – 1504 p. – ISBN 9781412947107
24. **Macevičiūtė ir kt.,** Socialinių lyčių stereotipų formavimas žiniasklaidoje // Vilnius, 2002
<http://politika.osf.lt/kiti/dokumentai/SocialiniuLyciuStereotipai.pdf> [žiūrėta 2011 09 02]
25. **Naktinienė G. ir kt.** Lietuvių kalbos žodynas / Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, elektroninio varianto I leidimas, 2005 – ISBN 9986-668-98-0
26. **Prentice D.A., Miller D.T.** The Emergence of Homegrown Stereotypes // Princeton University, 2002.
http://www.radford.edu/~jaspelme/_private/gradsoc_articles/stereotypes%20and%20prejudice/home_grown_stereotypes.pdf [žiūrėta 2011 03 15]

27. **Pruskus V.** Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba // Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams, Vilnius, 2007. <http://www.scribd.com/doc/40758520/3/Stereotip%C5%B3-formavimas-komunikacijos-procese> [žiūrėta 2011 08 20]
28. **Pruskus V.** Neformalios komunikacijos ritualai: gando sandara, socialinė organizacija ir sklaida – Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2007. – 240 p. – ISBN 978-9955-20-144-1
Pruskus V. Gandų klasifikavimo problema: kultūrinių gandų ypatumai // Santalka. Filosofija, Vilnius: 2008, T. 16, Nr. 1. ISSN 1822-430X print/1822-4318 online. http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t_16_nr_1_pruskus.pdf [žiūrėta 2011 04 03]
29. **Segal L.** Slow motion: changing masculinities, changing men – New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1995 – 420 p. – ISBN 978-0813516202
30. **Sparks, C.** Globalization, Development and the Mass Media – London: Sage Publications Ltd, 2007. – 264 p – ISBN 978-0761961628
31. **Taylor, S. E. et al.** Early environment, emotions, responses to stress, and health // University of California, Los Angeles, 2004
http://content.ksg.harvard.edu/lernerlab/papers/files/Taylor_2004_JP_Paper.pdf [žiūrėta 2011 09 18]
32. **Tidikas R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. – 627 p. – ISBN 9955563265
33. **Ulfkotte U.** Taip meluoja žurnalistai – Vilnius: Mintis, 2003. – 276 p. – ISBN 5-417-00848-6
34. **Vaiko gerovės valstybės politikos strategija** (su pakeitimais ir papildymais iki 2005 m. vasario 17 d.)
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250552&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2011 11 23]
35. **Wilcox D. L. et al.** Ryšiai su visuomene – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2007. – 496 p. – ISBN: 978-9986-850-59-5

Bilbokaitė, G., Probleminės šeimos stereotipai žiniasklaidoje / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, socialinio darbo katedra, 2012. – 71 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjami stereotipai egzistuojantys elektroninėje žiniasklaidoje apie socialinės rizikos šeimas, dar vadinamas probleminėmis šeimomis. Pirmoje dalyje apžvelgiama stereotipų kilmė, jų pobūdis ir formavimosi etapai, taip pat analizuojama žiniasklaidos kuriamų stereotipų įtaka visuomenei. Antroje dalyje teoriniu aspektu analizuojama probleminės šeimos atsiradimo priežastys, tipai, taip pat poveikis vaikams, kurie auga tokioje šeimoje. Trečioje darbo dalyje aptariamos žiniasklaidos rūšys ir plačiau analizuojama elektroninė žiniasklaida, bei jos struktūra, taip pat aprašoma žiniasklaidos įtaka visuomenei. Ketvirta dalis yra tiriamoji, joje nagrinėjama visuomenės nuomonė apie žiniasklaidos kuriamus stereotipus, taip pat analizuojama naujienų portalo „delfi.lt“ publikacijos apie problemines šeimas, ieškant stereotipų. Darbe pateikiamos išvados ir siūlymai, o prieduose yra anketa, naudota respondentams apklausti, ir susisteminti straipsniai, kurie buvo publikuojami naujienų portale „delfi.lt“.

Pagrindiniai žodžiai: socialinės rizikos šeima, probleminė šeima, stereotipai, žiniasklaida, elektroninė žiniasklaida.

Billbokaitė, G., Stereotypes of problematic family in the media / Master's Work in Social work. Supervisor assoc. prof. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, department of Social Work, 2012. – 71 p.

ANNOTATION

Master's Work analyze stereotypes about social risk families, also called problematic families, in the electronic media. The first part gives an overview of the origin of stereotypes, the nature and formation stages, as well as analyzes of creating stereotypes in the media influence the public. The second part analyzes the theoretical aspects of problematic family, its types and effects on children who grow up in it. The third part deals with types of media and more of the electronic media and its structure also describe the influence of the media to the public. The fourth part is research, it examines public opinion about stereotypes in media, as well as analyzes the stereotypes of problematic family in the news website "delfi.lt". In this work you can find the conclusions and proposals, and the annexes of the questionnaire used to interview respondents, and the structure articles of the news website "delfi.lt".

Main words: social risk family, problematic family, stereotypes, media, electronic media.

Billbokaitė, G., Probleminės šeimos stereotipai žiniasklaidoje / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, socialinio darbo katedra, 2012. – 71 p.

SANTRAUKA

Socialinio darbo magistro baigiamojo darbo „Probleminės šeimos stereotipai žiniasklaidoje“, objektas yra stereotipai apie socialinės rizikos šeimas. **Pagrindinis darbo tikslas** – nustatyti, kokie pagrindiniai socialinės rizikos šeimos, kurioje auga nepilnamečiai vaikai, stereotipai dominuoja internetiniame naujienų tinklalapyje „delfi.lt“. **Uždaviniai:** 1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie socialinės rizikos šeimas, žiniasklaidos priemones bei stereotipus. 2. Anketinės apklausos metu išsiaiškinti respondentų lankymosi naujienų portaluose įpročius, bei požiūrį į žiniasklaidos kuriamus stereotipus apie problemines šeimas. 3. Analizuoti internetinio naujienų portalo „delfi.lt“ turinį ieškant stereotipų apie socialinės rizikos šeimas. **Hipotezė.** Naujienų portalų pateikiamose publikacijose gausu stereotipų apie problemines šeimas. **Tyrimo metodika:** literatūros šaltinių apžvalga ir analizė, anketinė apklausa, kontent–analizė. **Išanalizavus literatūros šaltinius ir atlikus tyrimą buvo gauti tokie rezultatai:** 1. Atlikta anketinė apklausa leido suprasti visuomenės požiūrį į elektroninės žiniasklaidos teikiamos informacijos kokybę ir nešališkumą. 2. Kontent–analizė atskleidė informacinio naujienų portalo „delfi.lt“ formuojamą nuomonę apie problemines šeimas. **Išvados:** 1. Teiginiai perėję tam tikrus virsmo etapus tampa stereotipais ir daro įtaką įvairioms socialinėms grupėms. Socialinės rizikos šeimos yra viena iš socialinių grupių apie kurią randama informacijos elektroninės žiniasklaidos priemonėse. 2. Anketinė apklausa atskleidė, jog informaciniuose portaluose pateikiamos publikacijos kuria stereotipus apie problemines šeimas. 3. Kontent–analizė atskleidė, jog iš 1217 rašinių, 27 rašoma apie problemines šeimas. 4. Respondentų išsakytą nuomonę iš dalies prieštarauja gautiems rezultatams analizuojant informacinio naujienų portalo „delfi.lt“ turinį. Respondentai kaip dažniausius stereotipus įvardino „šeimos gyvena nepritekliuje“ ir „kylą daug problemų su teisėsauga“, o turinio analizė atskleidė, jog dažniausi stereotipai - „šeimose visada smurtaujama“ ir „šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi“. **Darbo struktūra.** Darbas sudarytas iš šešių dalių. Pirmoje apžvelgiama stereotipų samprata, antroje – socialinės rizikos šeimos, trečioje – žiniasklaida, jos rūšys ir daroma įtaka. Ketvirta dalis – tiriamoji. Ją sudaro respondentų atsakymų ir naujienų portalo „delfi.lt“ publikacijų analizė. **Darbo rezultatų panaudojimo sritys.** Tyrimo rezultatai gali būti panaudojami ruošiant pranešimus apie žiniasklaidos daromą įtaką socialinės rizikos šeimoms. Taip pat šio darbo pagrindą gali būti ruošiamos įvairios diskusijos susijusios su socialinės rizikos šeimų integracija ir sėkminga socializacija.

Billbokaitė, G., Stereotypes of problematic family in the media / Master's Work in Social work. Supervisor assoc. prof. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, department of Social Work, 2012. – 71 p.

SUMMARY

Social Work Master's thesis “Stereotypes of problematic family in the media”, the subject is – stereotypes of social risk families. **The main aim** – to identify the main stereotypes of social risk families with growing children on the news website “delfi.lt”. **Objectives:** 1. To review the scientific literature on the social risk families, the media and stereotypes. 2. Questionnaires to find out respondents' attendance at the news websites habits and attitudes of the media-produced stereotypes of problematic families. 3. Analyze Internet news website “delfi.lt” contents to find stereotypes about social risk families. **Hypothesis.** There are a lot of stereotypes about problematic families in articles of the news website. **Research Methodology:** literature review and analysis, questionnaire, content-analysis. **Literature review and analysis gave the following results:** 1. A survey of public attitudes revealed in the electronic media provided the quality and impartiality. 2. Content-analysis revealed the news website “delfi.lt” formed an opinion on the problematic families. **Conclusions:** 1. Statements are transformed into stereotypes and affect different social groups. Problematic families are one of the social groups of which you can find the information in the electronic media. 2. Questionnaire revealed that the publication in the news websites creates stereotypes about problematic families. 3. Content-analysis showed that from 1217 essays, 27 written about problem families. 4. Respondents expressed an opinion contrary to the results which were obtained by analyzing the content of the news website “delfi.lt”. According to the respondents the most common stereotypes are: “family living in poverty” and “there are many problems with the law”. Content-analysis revealed that the most common stereotypes – “the family is always violence” and “in social risk families violence and alcohol”. **Structure.** The work consists of six parts. The first reviews the concept of stereotypes, the second – social risk families, the third – the media and its impact on the species. Part Four – research. It consists of the responses and publications analysis of the news website “delfi.lt”. **Performance areas of application.** The results can be used in the preparation of reports on the media's impact on social risk families. Also, this work can be prepared on the basis of various discussions related to the integration of social risk families and successful socialization.

PRIEDAI

1 PRIEDAS**KLAUSIMYNAS**

Gerbiamieji,

prašome užpildyti anketą, kurios tikslas – išsiaiškinti, kokią nuomonę apie problemines šeimas formuoja interneto naujienų portalai. Jūsų atsakymai padės atskleisti ar interneto portaluose pateikiama informacija apie problemines šeimas kuria stereotipus visuomenėje. Anketos duomenys bus panaudoti tik moksliniams tikslams – anonimiškumą ir konfidencialumą garantuojame. Anketavimą atlieka Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo magistrantūros II kurso studentė Giedrė Bilbokaitė.

Atidžiai perskaitykite klausimą ir pasirinktą atsakymą pažymėkite (☐). Jeigu nerasite tinkamo atsakymo, specialiai tam skirtoje vietoje įrašykite savąjį.

1. Kokiame Lietuvos informaciniame interneto portale lankotės dažniausiai ir skaitote naujienas? (Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.)

- ☐ delfi.lt
- ☐ balsas.lt
- ☐ alfa.lt
- ☐ lrytas.lt („Lietuvos rytas“)
- ☐ respublika.lt
- ☐ 15min.lt
- ☐ veidas.lt
- ☐ Kita _____

2. Kokios tematikos naujienas skaitote dažniausiai?

(Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.)

- ☐ Politikos
- ☐ Ekonomikos
- ☐ Visuomenės aktualijų
- ☐ Naujienas apie renginius
- ☐ Mokslo ir švietimo
- ☐ Teisėsaugos
- ☐ Bulvarinio pobūdžio

☐ Kita _____

3. Jūsų nuomone, ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai turi įtakos formuojant skaitytojo nuomonę apie tam tikras socialines grupes, reiškinius, situaciją šalyje?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

4. Apie kokias socialines grupes pastebite daugiausia straipsnių informaciniuose portaluose? (Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.)

- ☐ Problemė šeimoms
- ☐ Bedarbius
- ☐ Nuteistus asmenis ir/arba grįžusius iš įkalinimo vietų
- ☐ Alkoholi ir kitas svaiginamąsias medžiagas vartojančius asmenis
- ☐ Neįgaliosius
- ☐ Emigrantus
- ☐ Tautinės mažumas
- ☐ Benamius
- ☐ Kita _____

5. Ar pastebite tendencingų straipsnių, nukreiptų į vieną ar kitą socialinę grupę?

- ☐ Taip,
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

6. Kaip manote, kokią nuomonę apie problemė šeimoms formuoja informaciniai portalai?

- ☐ Teigiamą nuomonę
- ☐ Neigiamą nuomonę
- ☐ Jokios nuomonės neformuoja

7. Kokios informacijos apie problemė šeimoms informaciniuose portaluose daugiausia? (Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.)

- ☐ Apie šeimų problemas
- ☐ Apie pagalbos būdus

- ☐ Apie valstybės paramą
- ☐ Problemų analizė ir interpretacijos
- ☐ Kita_____

8. Ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai apie problemines šeimas Jums neatrodo turintys „neigiamą atspalvį“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

9. Kaip manote, ar informaciniuose portaluose pateikiami straipsniai apie problemines šeimas kuria stereotipus visuomenėje?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

10. Pažymėkite, kaip dažnai, Jūsų manymu, pasitaiko šie stereotipai apie problemines šeimas.

(prie kiekvieno teiginio pažymėkite (□) tą variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias)

Stereotipai	Dažnai pasitaikantis stereotipas	Retai pasitaikantis stereotipas	Nemanau, kad toks stereotipas egzistuoja
Šeimose visada smurtauojama			
Vaikai neprižiūrimi			
Šeimose daug vaikų			
Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi			
Nepilnos šeimos			
Vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje			
Šeimos gyvena nepritekliaje			
Tėvų išsilavinimas yra vidurinis arba nebaigtas vidurinis			

Vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo			
Šeimos gyvena iš valstybės pašalpų			
Vaikai nelanko mokyklos			
Kyla daug problemų su teisėsauga			

11. Kokią įtaką visuomenėje egzistuojantys stereotipai daro pačioms probleminėms šeimoms?

- ☐ Teigiamą įtaką
- ☐ Neigiamą įtaką
- ☐ Įtakos nedaro
- ☐ Kita _____

12. Jūsų lytis.

- ☐ Vyras
- ☐ Moteris

13. Jūsų amžius.

- ☐ Iki 25 m.
- ☐ 26–30 m.
- ☐ 31–35 m.
- ☐ 36–40 m.
- ☐ 41–45 m.
- ☐ 46–50 m.
- ☐ 50 m. ir daugiau

14. Jūsų išsilavinimas.

- ☐ Pagrindinis
- ☐ Vidurinis
- ☐ Aukštesnysis (aukštasis neuniversitetinis)
- ☐ Aukštasis universitetinis

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus!

PUBLIKACIJOS NAUJIENŲ PORTALE „DELFI.LT“, 2012 01 15–2012 02 15

Eil. nr.	Straipsnio pavadinimas (data)	Straipsnio ištrauka	Stereotipas
1.	Šiaulių daugiabučio kieme rastas ant turėklų pakibęs negyvos paauglės kūnas (2012 sausio 15 d.)	„Kažkas paminėjo, kad nelaimės išvakarėse bendrame laiptinės balkone net rūkė kartu su nelaimėle. Esą ji minėjusi, kad užeidinėja pas seserį.“	Vaikai neprižiūrimi.
2.	Ukmergėje dėl vyro nužudyta moteris (2012 sausio 16 d.)	„Artimiausiu metu bus kreipiamasi į teismą dėl kardamosios priemonės skyrimo. V. O. praeityje teista už vagystes. Pirminiais duomenimis, moteris buvo nužudyta kilus konfliktui dėl vyro.“	Šeimose visada smurtaujama; Vienas iš tėvų yra atlikęs arba atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje.
3.	Per mėnesį: beveik 3,5 tūkst. pranešimų apie smurtą šeimoje, pradėti 1149 ikiteisminiai tyrimai (2012 sausio 17 d.)	„Pradėtuose ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su smurtu artimoje aplinkoje, 839 įtariamieji yra vyrai, 46 įtariamios yra moterys, 3 įtariamieji yra nepilnamečiai.“	Šeimose visada smurtaujama.
4.	Nepigi kova su smurtu (2012 sausio 18 d.)	„Tendencijos nekinta: žmonės smurtauja kaip ir anksčiau. Gilesnių išvadų daryti kol kas negalime, nes praėjo nedaug laiko“, – teigė Lietuvos policijos Komunikacijos skyriaus vyresnioji specialistė Lina Nemeikaitė.“	Šeimose visada smurtaujama.
5.	Galvosūkis teismui: susituokę ar ne? (2012 sausio 18 d.)	„Dar po kelių dienų moteris pateko į ligoninę. Jos draugės pasakojo iš bičiulės girdėjusios, kad ši buvusio	Šeimose visada smurtaujama;

		vyro buvo tampoma už plaukų ir trankoma galva į krosnį.“ „Kiti tvirtino, kad pasigėręs jis ją mušdavo, jog apie tai pasakojo telefonu, tačiau bičiulės mėlynės ant jos veido nematė, tik pastebėjo, kad akys atrodė neįprastai.“	Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
6.	Moterį vyras mušė pjūklų ir plaktuku (2012 sausio 18 d.)	„Vilniuje, Antakalnio gatvėje, bute, išgertuvių metu vyriškis pjūklų ir plaktuku sužalojo bei sumušė A. B.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
7.	Namuose smurtauojantys girtuokliai teisiami pagreitinoto proceso tvarka (2012 sausio 19 d.)	„Sūnų smaugęs ir spyręs žmonai į koją su neužgijusia po operacijos žaizda – abiem sukėlęs didelį skausmą, smurtautojas per dvi dienas sulaukė bausmės – jam vieneriems metams apribota laisvė, uždrausta lankytis pas nukentėjusius šeimos narius.“ „ Nuo neblaivaus gyvenimo draugo smūgių nukentėjusi rokiškietė sakė nebenorinti, kad ne kartą smurtavęs vyriškis gyventų kartu su ja ir vaikais.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
8.	Bausmė vyrui už grasinimus nužudyti žmoną paskirta per dvi dienas (2012 sausio 19 d.)	„Po naktinės pamainos sugrįžusią ir virtuvėje ruošusią valgį sutuoktinę užsipuolęs neblaivus vyras ėmė jai priekaištauti, kaltinti nebūtais dalykais, sukėlė pavydo sceną ir grasino ją pakarti ar pasmaugti, pastumti po automobiliu ir kitaip žiauriai susidoroti.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
9.	Buvusio vyro sumuštai	„Moterį sumušęs vyras uždarytas į	Šeimose visada

	moteriai prireikė kvalifikuotos medikų pagalbos (2012 sausio 29 d.)	areštinę. Įtariamajam nustatytas 2,63 promilių girtumas.“	smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
10.	Motina septynmetę primušė diržu ir naktį išvarė iš namų (2012 vasario 2 d.)	„Kėdainietė namuose sumušė savo 7-metę dukrą, suduodama su diržu smūgius į įvairias kūno vietas. Vėliau mergaitę išvarė iš namų. Ji buvo rasta namo laiptinėje.“	Šeimose visada smurtaujama; Vaikai neprižiūrimi.
11.	Žmoną žiauriai nužudęs agresyvus vyras kalės 14 metų (2012 vasario 2 d.)	„Vyras, išgėręs atsineštą alų, supyko, pradėjo priekaištauti žmonai, aiškintis santykius, ją mušė ir spardė. <...> Smurtautojas, palikęs konflikto metu ilgai muštą ir daugybę sužalojimų patyrusią moterį vieną, išėjo.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
12.	Akmenės r. meras: žmogus važinėja penktos klasės BMW, tačiau prašo socialinės pašalpos (2012 vasario 3 d.)	„Turėjome faktų, kai vidurinę baigusi mergina trejus metus stovi darbo biržoje, išsilavinimo neturi, darbų jai niekas nesiūlo. Pasiūlėme viešųjų darbų - ji atsisakė, pasipiktino, kad norime priversti dirbti.“	Tėvų išsilavinimas yra vidurinis arba nebaigtas vidurinis
13.	Lietuvoje pradėta beveik 1,5 tūkst. ikiteisminių tyrimų dėl smurto šeimose (2012 vasario 7 d.)	„Nuo smurto nukentėjo 1 tūkst. 288 moterys, 188 vyrai ir 143 vaikai, antradienį pranešė Policijos departamentas.“	Šeimose visada smurtaujama.
14.	Smurtą jau patyrė 1288 moterys, 188 vyrai ir 143 vaikai (2012 vasario 7 d.)	„<...> iki sausio 29-osios policijos įstaigos užregistravo 4 445 iškvietimus dėl smurto artimoje aplinkoje, pradėjo 1 474 ikiteisminius tyrimus. Tarp nukentėjusiųjų nuo smurto yra 1 288 moterys, 188 vyrai, 143	Šeimose visada smurtaujama;

		vaikai.“	
15.	Lietuva - tarp ES šalių, kur didžiausia skurdo ir atskirties grėsmė (2012 vasario 8 d.)	„Socialinės atskirties riziką rodančiu laikomas toks užimtumas, kai pilnametis (išskyrus studentus) per metus dirba tik 20 proc. potencialaus darbo laiko. Lietuvoje 9,2 proc. gyventojų priskirti šiai rizikos grupei.“	Šeimos gyvena nepriteklėje; Vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo.
16	Emigrantų vaikams globa būtina (2012 m. vasario 8 d.)	„Tada tenka ieškoti tėvų. Kartą teko kreiptis net į teismą. Jei paieškos būna nesėkmingos, o globėjas negali išlaikyti jam patikėtų vaikų, tokiems vaikams gali būti skiriama valstybės parama.“ „Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, pernai metų pabaigoje Lietuvoje iš viso buvo 2 026 vaikai (1 044 mergaitės ir 1 022 berniukai), kuriems dėl tėvų išvykimo į užsienio valstybes nustatyta globa.“	Vaikai neprižiūrimi;
17.	Vaikų košmaras namuose: neiškentę motinos patyčių vaikai išsikvietė policiją (2012 m. vasario 8 d.)	„Apie sumuštus vaikus policija pranešimą gavo apie 18 val. – bendruoju pagalbos telefonu paskambinęs verkiantis berniukas pasakė, kad namuose siautėja girta motina su tėvu.“ „Paaiškėjo, kad smurtą patyrė 16 ir 9 metų mergaitės bei 11 metų berniukas. Jie skundėsi, kad juos sumušė motina ir 44 metų vyras (jis yra dviejų jaunesniųjų vaikų tėvas).“	Šeimose visada smurtaujama; Vaikai neprižiūrimi; Šeimose daug vaikų.

		„<...>šeima, kurioje iš viso auga šeši vaikai, yra priskirta socialinės rizikos šeimoms, ją stebėdavo socialiniai darbuotojai.“	
18.	Žmonos veidą nudegino puodo dangčiu (2012 m. vasario 9 d.)	„ <...> grįžo iš darbo namo labai piktas, nes jį išleido nemokamų atostogų. Kaltinamasis yra vienintelis šeimos maitintojas.“ „ <...> kaltinamasis grįžo vėl neblaivus, netruko išžiiebt naujas konfliktas. Šįkart jis priėjo prie gaminančios valgį žmonos, paėmė karštą puodo dangtį, priglaudė jį prie veido, dar kartą - prie kaklo ir apdegino nukentėjusiosios veidą.“	Šeimose visada smurtauojama; Vienas arba abu tėvai neturi nuolatinio darbo; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
19.	Utenoje nuo tėvo nukentėjo vos metukų sulaukęs mažylis (2012 m. vasario 9 d.)	„ <...>neblaivus vyras konflikto metu pastūmė savo sūnų, kuris atsitrenkė galva į lovos medinį atlošą.“	Šeimose visada smurtauojama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
20.	Smurtas karininko sutuoktinės gyvenimą pavertė pragaru (2012 m. vasario 11 d.)	„Keturis vaikus auginanti 34 metų anglų kalbos mokytoja teigia, kad bendraamžis vyras naudoja psichologinį smurtą prieš vyriausiąjį sūnų ir ją pačią.“ „Keturių vaikų motina tvirtina, jog didžiausia šeimos problema, kad vyras myli tris jaunesnius vaikus, o vyriausiąjį sūnų atstumia, užgaulioja, žemina. Berniukui prireikė psichologų pagalbos.“	Šeimose visada smurtauojama; Šeimose daug vaikų.
21.	Vyras namuose žmoną trankė rankomis ir	„ <...> kilusio konflikto metu girtas 50 metų vyras panaudojo fizinį	Šeimose visada smurtauojama;

	kojomis (2012 m. vasario 12 d.)	smurtą prieš 5 metais jaunesnę sutuoktinę.“	Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
22.	Moteris su peiliu rankoje grasino papjauti savo vyrą (2012 m. vasario 12 d.)	„Neblaivi 57 metų sutuoktinė panaudojo psichologinę ir fizinę smurtą prieš jį, t. y. virtuvėje paėmė peilį ir grasino, kad papjaus.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
23.	Panevėžyje mergaitės sumušė jų močiutės sugyventinis (2012 m. vasario 12 d.)	„ <...> į pareigūnus kreipėsi 25 metų vyriškis, kuris teigė, kad jo motinos sugyventinis sumušė dvi jo mažametes dukras.“ „ Smurtavimu įtariamas vyriškis uždarytas į areštinę. Jam nustatytas 1,44 promilės girtumas.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
24.	Klaipėdietis seksualiai išnaudojo sugyventinės dukrą (2012 m. vasario 13 d.)	„ <...> būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, pasinaudodamas bejėgiška mažametės nukentėjusiosios būkle, grasindamas ją išvyti iš namų ir tokiu būdu atimdamas galimybę jai priešintis, ne kartą seksualiai išnaudojo savo sugyventinės aštuonmetę dukrą bei ją nesunkiai sužalojo.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi; Nepilnos šeimos.
25.	Mokyklose daugėja nėsčių paauglių (2012 m. vasario 15 d.)	„Dažna pastojusios paauglės šeima gyvena skurdžiai, ten vartojamas alkoholis, kai kurios merginos nė nepažįsta savo tėvo ir mato nuolat besikeičiančius mamos partnerius. Todėl jos mano, kad taip ir turi būti, kad tai normalu. Be to, paauglės įdėmiai skaito mergaitėms skirtus žurnalus, kuriuose, atrodo,	Vaikai neprižiūrimi; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi; Nepilnos šeimos; Šeimos gyvena nepritekliaje.

		jos sąmoningai skatinamos kuo anksčiau pradėti lytinį gyvenimą.“	
26.	Už 17 bendro gyvenimo metų – smūgiai pagaliu (2012 m. vasario 15 d.)	„ <...> į namus parėjęs neblaivus pusamžis sugyventinis, reikalaudamas cigaretės, ne tik iškoneveikė moterį, bet ir, pagriebęs pagalį, trenkė juo moteriškai kelis kartus į galvą.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.
27.	Vyrą papjauti grasinusi alytiškė iškeldinta iš namų (2012 m. vasario 15 d.)	„ <...> namie vartojo fizinį ir psichologinį smurtą prieš savo vyrą. Virtuvėje moteris buvo neblaivi, grasino peiliu papjauti savo vyrą.“	Šeimose visada smurtaujama; Šeimos nariai girtauja bei kitaip svaiginasi.

3 PRIEDAS

PUBLIKACIJŲ SKAIČIUS NAUJIENŲ PORTALE „DELFI.LT“, 2012 01 15–2012 02 15

Eil. nr.	Data	Publikacijų skaičius
1.	2012 m. Sausio 15 d.	14
2.	2012 m. Sausio 16 d.	54
3.	2012 m. Sausio 17 d.	50
4.	2012 m. Sausio 18 d.	35
5.	2012 m. Sausio 19 d.	43
6.	2012 m. Sausio 20 d.	33
7.	2012 m. Sausio 21 d.	21
8.	2012 m. Sausio 22 d.	14
9.	2012 m. Sausio 23 d.	45
10.	2012 m. Sausio 24 d.	38
11.	2012 m. Sausio 25 d.	52
12.	2012 m. Sausio 26 d.	40
13.	2012 m. Sausio 27 d.	46
14.	2012 m. Sausio 28 d.	21
15.	2012 m. Sausio 29 d.	21
16.	2012 m. Sausio 30 d.	45
17.	2012 m. Sausio 31 d.	40
18.	2012 m. Vasario 1 d.	55
19.	2012 m. Vasario 2 d.	45
20.	2012 m. Vasario 3 d.	31
21.	2012 m. Vasario 4 d.	18
22.	2012 m. Vasario 5 d.	17
23.	2012 m. Vasario 6 d.	56
24.	2012 m. Vasario 7 d.	51
25.	2012 m. Vasario 8 d.	54
26.	2012 m. Vasario 9 d.	50
27.	2012 m. Vasario 10 d.	41
28.	2012 m. Vasario 11 d.	27
29.	2012 m. Vasario 12 d.	16
30.	2012 m. Vasario 13 d.	46
31.	2012 m. Vasario 14 d.	46
32.	2012 m. Vasario 15 d.	52
	Iš viso	1217